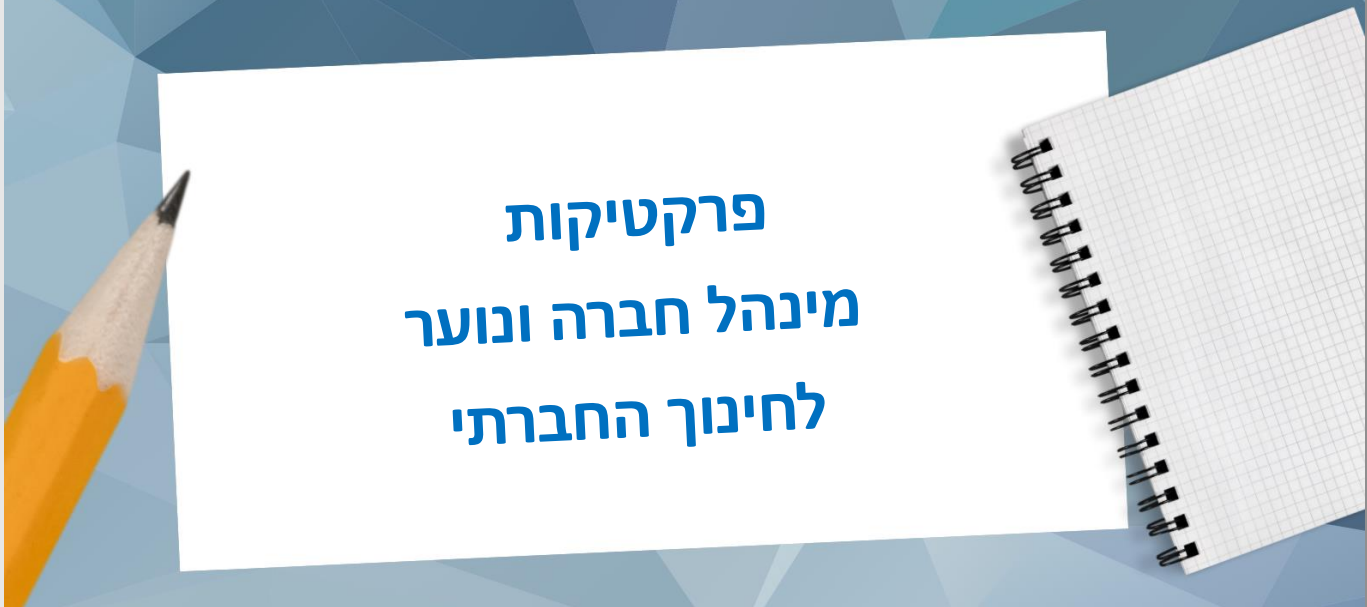

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף תכנים, תוכניות, הכשרה והשתלמויות

פרקטיקות להוראה איכותית

פרקטיקות מינהל חברה ונוער לחינוך החברתי

מבוא.

מעדויותיהם של ילדים ובני נוער, בעקבות משבר הקורונה, עולה כי הגעגוע לבית הספר ותחושת החוסר הגדולה נובעת בין השאר מהכמיהה לקשר בינאישי בקרב חברת התלמידים וקבוצות השייכות. עדויות אלו מחזקות את התפיסה של החינוך החברתי ש"מטפח בפעילותו, התנהגות פרו חברתית, מסייע למתבגרים לברר את זהותם האישית והחברתית, לבחון את סולם הערכים שלהם ואת יישומו במציאות ולחזק את תחושת השייכות לכיתה, לבית הספר, לחברה ולמדינה" (חוזר מנכ"ל, 2009).

בית הספר הינו מקום חברתי, ולמידה היא תהליך חברתי שמתרחש במערכת היחסים עם מורים, תלמידים אחרים ומשפחות. מחקרים שנעשו בשנות 80-90 הראו כי קיים קשר סטטיסטי בין התנהגות פרו-חברתית בכיתה לבין הצלחה בלימודים. לעומת זאת, התנהגות אנטי-חברתית לעתים קשורה לאי-הצלחה בלימודים.

תכנית החינוך החברתי-קהילתי כוללת פעילויות מסוגים שונים - שיעורי חינוך, פעילויות חברתיות, סיורים, טיולים ומסעות, טקסים, ימי עיון ועוד, ומאורגנת ברצף התפתחותי – מהפרט אל הקבוצה, אל החברה ואל המדינה והלאום. התוכנית בנויה על עקרונות מתודיים של למידה חברתית שבבסיסה למידה מתוך התנסות. תהליך הלמידה החברתית משלב מימד קוגניטיבי ומימד התנסותי, שילוב המסייע להפנמת ערכים ולהתנהגות חברתית.

גיוון מתודי הוא אחד מהעקרונות המנחים בחינוך החברתי. מטרתו להביא לידי ביטוי, מיגוון כישורים ומיומנויות של המשתתפים ולחזק כל אחד מהם בתורו. משחקי היכרות, עבודת צוות, שיתוף פעולה, משחקי תפקידים ומשחקי סימולציה, דילמות מוסריות, ניהול דיון ועוד הם חלק מהמיגוון המתודי העשיר העומד לרשות אנשי החינוך. שימוש במתודות אלו עשוי לסייע לפתח ולטפח כישורים, מיומנויות ותחושת מסוגלות.

לקט הפרקטיקות שלפניכם, פותח במינהל חברה ונוער, כחלק מפרקטיקות רבות שפותחו במשרד לניהול ולפיתוח הוראה איכותית. הן מיועדות לכל מורה ליישום בכל תחומי הדעת. בחלק גדול מהם תמצאו דוגמאות ליישום בתחומי הדעת. לצד זה הן עשויות לסייע למורה ולמחנך לטפח אקלים כיתה חיובי, לגבש את הכיתה כקבוצה חברתית ולחזק מיומנויות חברתיות ערכיות כדרך חיים.

אנו מאחלים לכם הצלחה בעבודתכם החינוכית.

בברכה,

רות קנולר לוי

מנהלת אגף תכנים תכניות הכשרה והשתלמויות

הובלה ובתיבה: עמליה לואין, מפקחת תכנים תכניות הכשרה והשתלמויות

סיוע בבתיבה: סימא גוטמן, סגנית מנהל מה"ד פיתוח תכנים.

מטרה

העמקת ההיכרות בין המורה לתלמיד/ה במהלך השנה, בהיבטים שונים.

כף היד שלי

1. נחלק לכל תלמיד/ה ציור של כף יד או נבקש מהתלמידים לצייר את כפות הידיים שלהם.

2. במרכז כף היד הם יכתבו: מה אני אוהב/ת?

3. נערוך סיעור מוחות ונכתוב מגוון קטגוריות אפשריות על הלוח.

למשל: ספר, דמות, חג, חפץ, שיר, סרט, מקום בארץ, מקום בעולם, מאכל אוהב וכדומה.

4. כל תלמיד/ה מתבקש/ת לבחור 5 קטגוריות ולהשלים את התשובה לכל קטגוריה על אצבעות כף היד האישית.

במהלך השנה, מדי חודש נחזור על הפעילות ונבחר קטגוריות אחרות.

כפות הידיים שלנו

1. כהמשך לפעילות 'כף היד שלי': במליאה, נציין קטגוריה מסוימת

וכל התלמידים שבחרו בה יוזמנו לשתף במה שכתבו ביחס אליה.

לדוגמה: כל מי שבחר את הקטגוריה "חג", ישתף מהו החג האהוב עליו ביותר ומדוע.

2. נתייחס לדומה ולשונה בדברים שהוצגו על ידי תלמידים שונים ונעודד הקשבה וריבוי דעות.

3. אפשר לשמור את "כפות הידיים" בתיקיה אישית או לתלות על לוח בכיתה.

הרוח נושבת

דרך נוספת היא להשתמש ב"כפות הידיים" שיצרו הילדים כבסיס למשחק חימום ושבירת הקרח, על ידי חיפוש המשותף והשונה בין חברי הקבוצה בווריאציה על "משחק הכיסאות" המוכר:

1. יושבים במעגל על כיסאות. המורה עומד/ת במרכז ואומר/ת: "הרוח נושבת לכיוון כל מי ש...", ואז מציינת

ספר, דמות, חג וכו' (לפי הקטגוריות שהילדים כתבו קודם לכן על כפות הידיים). כל מי שאמירה זו נכונה לגביו, קם ומחליף מקום עם מישהו אחר שגם הוא קם.

2. אם הכיתה בשלה למשחק תחרותי, מוציאים בכל פעם כיסא אחד, כך שלאחד המשתתפים אין מקום.

3. המשתתפת/ללא הכיסא עומד/ת במרכז ואומר/ת: "הרוח נושבת לכיוון...". בזמן החילופים כולם מחפשים

לעצמם שוב מקום. מישהו אחר נותר ללא כיסא והוא זה שאומר "הרוח נושבת לכיוון...", וכן הלאה.

4. עיבוד: לאחר סיום המשחק, כדי לנהל שיח רפלקטיבי סביב שאלות כגון –

- שמתם לב מתי קמו רק שני ילדים? ומתי כולכם החלפתם מקום?
- במה אנחנו מיוחדים ובמה אנחנו דומים לאחרים?
- איך הרגשתם במהלך המשחק?
- מה גיליתם על עצמכם?
- מה גיליתם על אחרים?
- מה אתם לוקחים הלאה?

(ראו בהרחבה: הרוח נושבת)

משחק ניחושים

אופציה נוספת: לאחר הכתיבה האישית ולפני השיתוף במליאה, אפשר לתלות את כפות הידיים על אחד הקירות בכיתה או להניח אותן על הרצפה ולשבת במעגל מסביבן, ולאפשר לילדים לנחש למי שייכת כל כף יד לפי התשובות שכתבו על כפות הידיים.

שיחה אישית

במשך השנה אפשר להשתמש בכפות הידיים שהילדים ציירו בתור בסיס **לשיחה אישית**. להציע לתלמידים להתבונן במה שכתבו בתחילת השנה ולחשוב יחד: האם האהבות שלהם השתנו? מה נוסף? מה כבר לא אקטואלי? מדוע? אפשר להציע להם להכין כפות ידיים חדשות כל כמה זמן, ובסוף השנה להתבונן בתהליך שעברנו.

מושגים יד

על מנת שהמורה יתכיר טוב יותר את התלמידים ואת החוזקות שלהם, באחת הפעמים שבה חוזרים על הפרקטיקה, אפשר לבחור את הנושא ערכות ההדדית:

1. כל אחד יוכל לכתוב באצבעות כף היד נושאים ותחומים בהם ישמח להגיש עזרה לחברים.
2. לאורך השנה, תלמיד שיזדקק לעזרה בתחום מסוים, יוכל לפנות למאגר הידיים ולראות לאיזה חבר הוא יכול לפנות בנושא.
3. המורה תבקש מהתלמידים לשתף אותה כשזה קורה, לשם משוב ופרגון ל"עוזרים" ולשם סיוע נוסף ל"נעזרים" במידה ויש צורך בכך.

ראו: רעיונות נוספים לפעילויות ומשחקים להעמקת ההיכרות

עוד רעיון

תמונת ילדות

להעמקת ההיכרות של המורה עם התלמידים, ולהעמקת ההיכרות בין התלמידים לבין עצמם, אפשר לבקש בתחילת השנה מכל התלמידים להביא תמונות שלהם מהילדות, ומדי פעם להציג תמונה אחת בכיתה, התלמידים ינסו לזהות במי מדובר, ולאחר שגילו, נזמין את התלמיד/ה שבתמונה לספר משהו על ההקשר שבו היא צולמה או לשתף בזיכרון ילדות שמתקשר לתמונה.

גיוון ללמידה מרחוק

כדי לעודד שיתוף המעמיק את ההיכרות בין התלמידים, מדי ערב תלמיד/ה מציע/ה רעיון אחר לשיתוף מחר בבוקר. למשל:

- תמונת ילדות שלכם
- תמונה של המקום האהוב עליכם בבית
- הגעה למפגש זום עם הפיגימה האהובה עליכם
- מתכון של המאכל האהוב עליכם

כולם מתכוננים לפי הרעיון שהציע/ה התלמיד/ה, ובבוקר התלמיד/ה פותח/ת את היום בהזמנת כל הילדים לשתף את הפריט בפני הכיתה במפגש הסינכרוני. (אולפנית אורט טבריה)

מורה מארח/ת

• הכנה מקדימה

המחנכ/ת ואנשי צוות נוספים המלמדים את הכיתה (מורים מקצועיים, תומכי הוראה קבועים), יחלקו ביניהם את תלמידי הכיתה: כל מורה עתיד/ה "לארח" קבוצה בת חמישה תלמידים למפגש בעל אופי בלתי-פורמלי. כל איש צוות יתכן פעילות שתתקיים במקום לא-שגרתי במרחב הבית ספרי: משרד המורה, פינה נסתרת בחצר ביה"ס, חדר המורים (בשעה שהוא ריק), חדר האומנות וכדומה. המורים המארחים יכולים לתכנן יחד את הפעילויות אם הם מעוניינים בכך, ולכל הפחות רצוי שישתפו ביניהם את המידע על תוכניותיהם כדי שכל המפגשים יהיו בסגנון דומה, פחות או יותר.

**** כדאי להכין הזמנות אישיות מעוצבות לתלמידים**

• המפגש עצמו

כל המארחים ייפגשו עם קבוצות התלמידים שלהם לפעילות שאינה לימודית אלא נושאת אופי של אירוח. המטרה היא העמקת ההיכרות והידוק הקשר בינינו לבינם ובינם לבין עצמם. מומלץ לכלול עשייה משותפת כגון:

- הכנת ארוחה
- משחק היכרות או גיבוש
- שיפוץ או קישוט המרחב הבית ספרי

כדאי לספר גם על עצמנו ולא רק לדובב את התלמידים.

• סיכום ועיבוד

לאחר שכל המפגשים התקיימו, רצוי להקדיש זמן לשיח רפלקטיבי עם התלמידים. אפשר לעשות זאת במסגרת שיחות אישיות בין המחנכ/ת לתלמיד/ה, או במילוי שאלון אישי בשיעור חינוך, או בשיח כיתתי אם המורה מרגישה שהאקלים בכיתה מתאים לכך. נשאל שאלות כגון:

- איך הרגשתם במפגש?
- מה למדתם על המורה שאירח/ה אתכם?
- מה למדתם על חבריכם לפעילות?
- האם אתם מרגישים שאתם מכירים טוב יותר בעקבות המפגש?

• רפלקציה למורה המארח/ת

אפשר לקיים גם שיח רפלקטיבי של המורים המארחים לאחר סיום כל המפגשים – במפגש משותף לכל המארחים לטובת שיתוף ולמידת עמיתים, או בשיח בין המחנכ/ת לכל מארח/ת כדי לקבל מהם תובנות על השתתפות התלמידים, או במילוי שאלון לאחר המפגש והתשובות עוברות למחנכ/ת.

כלים דיגיטליים להעמקת ההיכרות

שימוש בכלים דיגיטליים יכול לסייע למורה לעמיק את ההיכרות עם התלמידים ולחזק את הקשר הבין אישי ואת הגיבוש הכיתתי. לדוגמה:

- **אם יוצאים מגיעים למקומות נפלאים:** פעילות מבית קל לי בדיגיטלי המזמינה את התלמידים ליצור **תעודת זהות דיגיטלית בתמונות**.
 - **עץ משפחתי כיתתי:** פעילות מבית קל לי בדיגיטלי המאפשרת לתלמידים ליצור "עץ משפחה" דיגיטלי כיתתי בעזרת שימוש במפת מושגים ב-Padlet. **ראו מפת מושגים כיתתית לדוגמה**
- ראו גם את הפרקטיקה: **העמקת ההיכרות עם התלמידים בעזרת כלים דיגיטליים**

אפשר גם

שישה שלבי שיחה

שיחה אישית היא תמיד כלי מצוין להעמקת ההיכרות. בשיחה משמעותית רצוי לקיים שישה שלבים:

1. שיקוף

השיקוף הוא חזרה על דברי בן השיח (תלמיד/ה, הורה, מורה), לא כדי לשנן ולחזור על המילים סתם, אלא כדי להאזין בערנות ולהראות לשני ששמעת כל מילה שנאמרה על ידו. השיקוף מסייע גם לדובר עצמו, מכיוון שהוא מאפשר לו לשמוע את הדברים שאמר בקול אחר, ולדייק את הנוסח או לעשות סדר בדבריו. פתיחה מתאימה למשפט שיקוף יכולה להיות: "שמעתי אותך אומר/ת ש....".

2. אישוש

מתן לגיטימציה והבנה לנקודת הראייה של הזולת, ללא מחויבות להסכים עימה. האישוש משדר לצד השני שאנחנו מסוגלים לראות את המידע מזווית הראייה שלו ולקבל אותו כסביר, מאחר שזו האמת שלו. נוכל לומר למשל: "אני מבינה/אני מבין אותך, זה באמת משמח/מרגיז/מרגש/מפחיד....".

3. סיכום

בשלב זה אנחנו מסכמים רק את החלק הראשון של השיחה, בו נשטחו הטענות של הדובר/ת ונעשה שיקוף ואישוש שלהן על ידינו (אין לבלבל בין שלב זה לבין סיכום השיחה כולה בסיומה).

4. אמפתיה

בשלב זה אנחנו משדרים לצד השני כי מה שהוא מרגיש, מובן לאור מה שחווה. לעיתים יהיה ברור לנו מה הצד השני מרגיש, ואם לא – מותר לנסות לשער. פתיחה מתאימה להבעת אמפתיה יכולה להיות: "כשזה קורה אני מתאר/ת לעצמי שאת/ה מרגיש/ה...."; "אני מניח/ה שאת/ה מרגיש/ה במצב זה...." (לדובר תינתן אפשרות להגיב על ההשערה שלנו).

5. התכוונות לפעולה

נשאל את התלמיד/ה: מה את/ה צריכה? מה עשוי לסייע לך?

6. לקראת יציאה לפעולה

נעודד את התלמיד/ה לשאול: מה הצעד הראשון שאנקוט? ומה הצעד השני?

(מבוסס על כלי שנוצר על ידי בי"ס יסודי נחשוני החולה, יסוד המעלה. ראו: **בית ספר מתמיד, עמ' 100**)

המטרה היא ליצור בתוך המרחב הכיתתי המשותף, מקום שיאפשר ביטוי אישי שבו הילדים יכולים להציג תכנים על פי בחירתם כדי שחבריהם לכיתה יכירו אותם יותר.

1. הכנת הכיתה

בוחרים קיר גדול מספיק בכיתה ומחלקים את הקיר למתחמים אישיים לכל ילד/ה. אפשר לשתף פעולה עם המורה לאומנות לקראת השיעור הראשון שיוקדש לכך.

- אפשרות 1: לצפות את כל הקיר בלוח סקוטשים ואחר כך לחלק אותו לחלקים שווים על פי מספר הילדים בעזרת רצועות קרטון גלי, פלגל, עץ וכד'. באופן כזה נוצר לכל ילד/ה מתחם – מעין "מסגרת תמונה" שבה ניתן להציג את התכנים.
- אפשרות 2: הקיר יכול להיות מורכב מרצף של לוחות שעם אישיים. חשוב להקפיד שלכל ילד/ה יש מקום מספיק להצגה האישית – לא פחות מגודל של דף A3.

2. עיצוב הקיר האישי

כל ילד/ה במתחם האישי שמוקצה לו/לה מוזמנת להציג תכנים אישיים או לימודיים. ילדים יכולים לבחור לשים במתחם האישי שלהם למשל:

- תמונות משפחה, תמונה של חיית מחמד...
- תוכן לימודי שהם גאים בו (ציור משיעור אומנות, צילום של פרויקט במדעים)
- המלצה על ספר שקראו, סרט, סדרה...
- הישגים אישיים מפעילויות שמחוץ לביה"ס (מדליה מתחרות שחייה, תעודת השתתפות בצעדה עירונית וכד')

3. שיח כיתתי ועדכון הקיר

אחת לחודש בשיעור חינוך נקיים שיעור בנושא "הקיר האישי" –

- נציע למספר ילדים להציג את הקיר שלהם למליאת הכיתה
- ניתן זמן חופשי שבו הילדים מסתובבים ומתבוננים ב"תערוכה" שעל הקיר ושואלים שאלות זה את זה או כותבים תגובות למיצגים של אחרים לפי בחירתם
- נקדיש זמן להוספת פריטים, לעדכון ולחידוש המוצגים על הקיר כדי שהתערוכה לא תהפוך למשהו סטטי שהתלמידים כבר אינם מבחינים בו.
- מומלץ להביא לשיעור חומרי מלאכה ויצירה.

4. מפגש אישי

אפשר ללוות את עיצוב הקיר האישי בשיחות אישיות בין המחנכת לתלמידים כ-3-4 פעמים בשנה, סביב שאלות כגון:

- מהם התכנים שבחרתי להציג?
- מדוע בחרתי אותם?
- מה עוד אוכל להציג כדי שיכירו אותי טוב יותר?

- אפשר לערוך בכיתה מעגל שיח שיש בו שאלה מובילה הקשורה להצלחה או לחוזה אישית. נוכל למשל לפתוח בבקשה: ספרו על הצלחה שחוויתם בכל תחום שעולה על דעתכם (אישי, לימודי, חברתי, משפחתי, הישג ספורטיבי ועוד). כל ילד או ילדה בתורם יציגו חווית הצלחה ולסיום נוכל לדון בנקודות החוזק שעלו מתוך החוויות. נקפיד שכל התלמידים יציגו חוזה אישית.
- בזמן שהילדים משתפים, נמנה אחראית/ת לתייעוד ההצלחות והחוזקות שעזרו לכל תלמיד/ה להצליח.
- לסיום אפשר להכין לוח כיתתי המציג את ההצלחות והחוזקות של כל התלמידים.
- בחטיבת הביניים ניתן להיעזר בתמונות אישיות המספרות את סיפור ההצלחה.

טיפים

מומלץ להתייחס לקטגוריה אחת או שתיים בכל פעם, וגם לגוון ולהוסיף קטגוריות להתייחסות על גבי האצבעות אחת לחודש.

כדאי לאפשר לתלמידים לבחור איזו אצבע ירצו להציג, ובכל מקרה נאפשר להם להחליט אם הם מעוניינים לשתף או לא.

אפשר למנות תורני חודש שיציעו רעיונות חדשים לשיתוף ויוסיפו אותם לרשימת הקטגוריות.

כדאי לזכור

להיכרות בין המורה לתלמידים ובין התלמידים כיחידים וכקבוצה נודעת תרומה רבה בתהליך התפתחותה של הכיתה. על מנת לאפשר את העמקת ההיכרות בקרב חברי הכיתה כקבוצה, חשוב לייצר הזדמנויות מגוונות שיאפשרו את המשך ההיכרות ואת העמקתה.

אולם אין די בפעולות המשותפות ובזמן המצטבר כדי להעמיק היכרות. היכרות עם תלמיד/ה, במיטבה, נובעת קודם כל מעצם מוכנות המורה להכניס את התלמידים לעולמו, להתעניין בהם, לחשוב עליהם, להסתקרן לגביהם ולנסות באמת ובתמים להבין כל אחת ואחד מהם.

סרטונים

[כל ילד הוא פלא, אלי זמסקי, עוגן: פורטל ליקויי למידה, מט"ח](#)

[ריטה פרסון, כל ילד צריך גיבור](#)

פעילויות

[ערכת קלפי מפגשים מלב אל לב \(בעברית ובערבית\), אגף א' לחינוך יסודי](#)

[ליצור אווירה מפרגנת בכיתות, רן שמשוני, הגיע זמן חינוך](#)

[ערכת נושא: התחלת השנה, אתר בין הצלצולים](#)

להרחבה

[שיחות אישיות – איך זה מרגיש מצד התלמידים? הגיע זמן חינוך](#)

[שיחה אישית אפקטיבית בין מורה לתלמיד, ערן רון, אתר קהילות מקצועיות, הסתדרות המורים ומט"ח](#)

[10 דרכים איך לא לפספס אף תלמיד, בר אומנסקי, אורט דיגיטל](#)

[19 שאלות שיעזרו לכם להכיר את התלמידים שלכם, הגיע זמן חינוך](#)

[שאלות שתמיד רציתי לשאול: קלפים לניהול שיחה אישית, בתוך: בית ספר מתמיד, עמ' 99](#)

תיאום ציפיות

מטרה

תיאום ציפיות בין התלמידים למורה ובינם לבין עצמם.

תיאום ציפיות מבסס אמון ראשוני בין השותפים. באמצעותו מתקיים בירור של צרכים וציפיות של כל אחד מהשותפים, והוא מבסס הגדרת תפקידים, כללי התנהגות ונורמות עבודה משותפים.

תיאום ציפיות לגבי התנהלות הכיתה נהוג לקיים בתחילת השנה, אבל גם לקראת היציאה לטיול שנתי, לקראת היציאה למוזיאון או לתיאטרון וכדומה, לקראת טקס, יציאה להתנדבות, לגדנ"ע, לסמינריון וכן לקביעת נורמות בהקשר לפעילות החברתית-כיתתית כגון משלוחי מנות בין תלמידי הכיתה, השתתפות בפעילות כיתתית אחר צהריים, קיום מסיבות יום הולדת ועוד.

עץ הציפיות

1. הכנה

נכין פתקיות בצורת עלים בשני צבעים (לפחות 3 פתקים מכל צבע לכל משתתפת/ת), וציור גדול של עץ. הפתקיות יכולות להיות אנונימיות.

2. כתיבה אישית

כל משתתפת/ת מקבלת 6 פתקיות

("עלים"): 3 פתקיות בצבע א' ו-3

פתקיות בצבע ב'.

על הפתקיות נבקש לכתוב:

בצבע א': הציפיות שלי מהמורה בתחום הלימודי

בצבע ב': הציפיות שלי מהחברים לכיתה בתחום החברתי

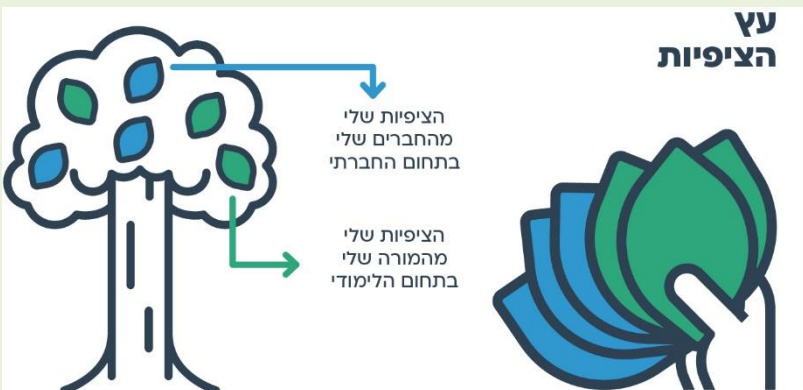
נבקש מהתלמידים להתנסח בכבוד תוך הקפדה על סגנון של רעיונות בונים.

לדוגמה: ציפיות מהמורה –

- שתיתן לי לדבר יותר כשאני מצביעה
- שיאפשר לי להשתמש בכישרון הציור שלי בשיעורים
- שתיתן לי לשבת ליד החברה שלי
- שתעזור לי כשאני לא מבינה את החומר...

ציפיות מהחברים –

- שישתפו אותי בכדורגל בהפסקות
- שיזמינו אותי לביתם אחר הצהריים
- שיצלצלו לשאול מה שלומי כשאני חולה
- שיתחשבו בי שאני אלרגית...

לגיוון: אם המורה רוצה לעבור על ציפיות התלמידים ממנה מבלי לקיים על כך דיון כיתתי, ניתן לאסוף את הפתקים של צבע א' לאחר שלב זה, ואת השלבים הבאים (מיון, שיתוף, חתימה), לבצע רק עם הפתקים של צבע ב' העוסקים בציפיות מהחברים לכיתה.

3. עבודה בקבוצות

המשתתפים יתחלקו ל-2 קבוצות –

קבוצה א' תמייין את עלי הציפיות **מהמורה בתחום הלימודי**, ותתלה אותם על עץ הציפיות לפי נושאים. **למשל:** ציפיות הקשורות להתנהלות המורה בזמן השיעור על "ענף" אחד, ציפיות הקשורות לתקשורת בין המורה להורים על "ענף" שני, לתקשורת בין המחנכת למורים אחרים על "ענף" שלישי ועוד.

קבוצה ב' תמייין את עלי הציפיות **מהחברים לכיתה בתחום החברתי**, ותתלה אותם על העץ באותו האופן. **למשל:** כל מה שקשור ליחסים בין הילדים בהפסקות, בפעילות חוץ (טיולים, הסעות), שיימינג, שיח מכבד וכו'.

4. שיתוף במליאה וחתימה

מציגים את התוצרים והתובנות, בודקים אילו ציפיות רווחות יותר ואילו פחות, אילו אפשרויות ואילו לא, ומסכמים: מה עלינו לעשות כדי לממש את הציפיות של כל אחד ואחת מאיתנו?

לסיום אפשר להזמין את כולם לחתימה אישית על הסיכום ולתלות גם אותו על עץ הציפיות.

עוד רעיון

במקום עלי ציפיות הנתלים על עץ, אפשר להשתמש בדימויים מעולמות אחרים:

- "נוצות" שעל כל אחת מהן כתוב משהו ומכניסים אותן לציפיות (של כריות)
- בקבוק עם פתקי משאלות שכביכול מושלך לים וכדומה.

מעבר לאיסוף ומיון של הציפיות האישיות של כל תלמיד ותלמידה, אפשר להציע לתלמידים לחשוב גם על הציפיות שלהם מעצמם כקבוצה. בסיום נכתוב מה עלינו לעשות כקבוצה כדי לממש את הציפיות שלנו מעצמנו, בתחום הלימודי והחברתי.

עוד רעיון

תיבת תיאום ציפיות

אפשר ליצור תיבה שאליה ילדים יוכלו להכניס מכתבים או פתקים עם הרהורים, מחשבות שאלות ותהיות. התיבה יכולה להיות מיועדת למסרים בנושא מסוים (למשל תיבה לסוגיות מגדר: יחסי בנים בנות, תהיות הנוגעות להיבטים מגדריים וכדומה), או פתוחה למגוון רחב של משאלות ובקשות.

1. **מייצרים את התיבה**, רצוי בשיתוף התלמידים, ומקשטים אותה בהתאם לנושא אליו היא מיועדת. לדוגמה: במקרה של תיבה בנושאים מגדריים, התיבה יכולה להיות מעוצבת כך שתראה כדמות שלא ניתן להגדירה כזכר או כנקבה; תיבה בנושא קוד הלבוש הבית ספרי יכולה להיות מקושטת בתמונות של פרטי אופנה וכד'.

2. **מסבירים את מטרת התיבה** – לאילו שאלות או בקשות היא מיועדת ומי יקרא את המכתבים והפתקים שיוכנסו אליה (המורה? היועצ/ת? רכז/ת חברתית?) – ומעודדים את התלמידים לכתוב מכתבים ולהכניסם לתיבה. חשוב לקבוע את טווח הזמן שבו תינתן התייחסות למכתבים בתיבה (לדוגמה, אחת לשבוע או אחת לשבועיים). נדגיש כי אפשר לכתוב גם באופן אנונימי, ללא ציון שם הכותב/ת.

3. **ממקמים את התיבה** במקום שיהיה ידוע לכולם ונגיש לאורך כל היום, אך כזה שבו ילדים יכולים להכניס את הפתקים בדיסקרטיות אם הם מעוניינים בכך.

4. אחת ל-X זמן שנקבע, תתקיים ישיבה שבה יעברו אנשי הצוות האחראים על כך על הפתקים וינסחו מענה מותאם לביה"ס או לכיתה. ההתייחסויות השונות יוצגו לתלמידים בצורה מכבדת ותוך רצון כן להיענות לבקשות ככל שניתן. במידה ולא ניתן, יוסבר מדוע לא.

התיבה יכולה להיות כיתתית, שכבתית או בית ספרית. בכל מקרה, חשוב שגם המנהל/ת וצוות הניהול יהיו רתומים לנושא כדי שיינתן מענה גם לשאלות או בקשות שלא יכולות לקבל מענה בפורום כיתתי בלבד.

(מבוסס על כלי שנוצר בבי"ס לפיד המ"ה, לפיד)

אפשר גם

נפגשים ומתאמים

1. המשתתפים מסתובבים בחדר לצלילי מוזיקה נעימה. בהינתן האות נעצר כל משתתף ליד משתתף אחר, ושניהם עונים על שאלה ששואל/ת המנחה. לדוגמה:
 - מה אני מצפה מחבריי לקבוצה מבחינה חברית?
 - במה אני רוצה להתקדם השנה?
 - מה אני מצפה שנעשה בהפסקות?
 - מה אני מצפה מהמורים המקצועיים?

מה הציפיה שלי? ומה שלך?

2. אחרי מספר דקות מפעילים שוב את המוזיקה. מקיימים מספר סבבים כאלה.
3. במליאה: המשתתפים מוזמנים לספר על מה ששמעו מחבריהם ולהגיב על הציפיות השונות.

(**מבוסס על פעילות של [חגית גברעם, אתר לב לדעת](#))

טיפים

כדאי לזכור

חשוב לקבוע זמנים קבועים לבחינת אופן מימוש הציפיות ומידת ההצלחה שלנו במימושו.

כדאי לבצע את תיאום הציפיות בנושאים ובזמנים שונים: לפני יציאה לטיול, לפני סמינריון, לפני מבחן וכדומה.

אפשר לקיים את הפרקטיקה הזו כהכנה [להבניית כללי הכיתה עם התלמידים](#).

פעולות לתיאום ציפיות בין התלמידים למורה ובינם לבין עצמם תורמות לחיזוק תחושת השייכות ומעלות את סיכויי ההצלחה לעמידה ביעדים שהוצבו על ידי השותפים.

בנוסף, פעולות מסוג זה מפתחות את מיומנויות ההכוונה העצמית וההנעה העצמית של התלמידים, ומשפרות את יכולתם להציב מטרות, לתכנן את הדרך להשגתן, להתמיד בהן לאור חסמים ופיתויים ולבצע בקרה עצמית כדי לעדכן את המטרות בהלימה לתיאום הציפיות שנעשה.

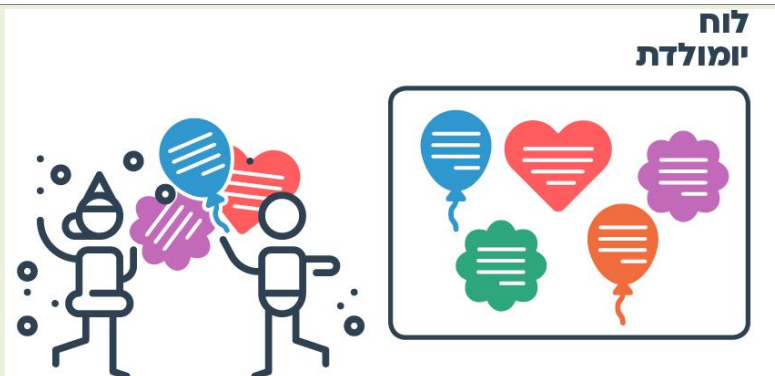
סרטונים

פעילויות

להרחבה

פתיחה לפעילות: היום הראשון בבית הספר, מתוך הסרט מוצאים את נמו	פעולה לתיאום ציפיות, תנועת הנוער מכבי הצעיר	תיאום ציפיות מעצמי, מהצוות ומהקבוצה: סדנה, המנהל לחינוך התיישבותי (Word)
תיאום ציפיות וניסוח הסכם קבוצתי, חגית גברעם, אתר לב לדעת	עיונות לתיאום ציפיות, חוברת להנחיית קבוצות, מכון ברנקו וייס (עמ' 55-60)	מערכי שיעור ומתודות לתיאום ציפיות, חודש ארגון, מנהל החינוך עיריית חולון (Word)

לחגוג יום הולדת ולחזק את הקשרים בין התלמיד/ה למורה ולחברים.

פרקטיקה זו עוסקת בציון ימי הולדת בכיתה. אך חשוב לזכור שיש לשוחח עם התלמידים בתחילת כל שנה גם על מסיבות ימי ההולדת שנחגגות לאחר שעות הלימודים – חשוב להזמין את כולם; חשוב להשתתף ביום הולדת של חבר/ה מהכיתה ולשמוח בשמחת הזולת ועוד.

ראו גם את הפרקטיקה: הבניית כללי כיתה

עם פתיחת השנה הכיתה תבחר ועדת ימי הולדת. המורה תעבוד עם חברי הוועדה וביחד יגבשו החלטה על האופן שבו יחגגו את ימי ההולדת בכיתה. להלן מספר רעיונות:

○ לוח יומולדת

תליית לוח קיר בכיתה שכותרתו:

היום יומולדת ל...

חוגגים יומולדת ל...

ביום ההולדת של כל אחד מחברי הכיתה, יוצמדו אל הלוח פתקיות צבעוניות או גזירי נייר בצורות שונות כמו נרות, פרחים, סלסלות וכו', וחברי הכיתה יכתבו ברכה בבוקר יום ההולדת לתלמיד החוגג. על המורה להקפיד לשים לב שהילדים כותבים רק דברים חיוביים.

נציע לשניים-שלושה תלמידים מתנדבים לקרוא את הברכה שכתבו לתלמיד/ה החוגג/ת. אחד התלמידים חברי הוועדה יאסוף את כל הפתקים/פרחים ויגיש אותם כ"זר פרחים" מהכיתה.

○ דברי ברכה

הקצאת מספר דקות בתחילת אחד השיעורים (עדיף שעת מחנך), כדי לפתוח בדברי ברכה קצרים שכתבו חברי הוועדה לתלמיד/ה החוגג/ת יום הולדת.

אפשר להוסיף שי צנוע אחיד לכל תלמיד/ה שחוגג/ת.

○ ברכה דיגיטלית

לחילופין ניתן לצלם או לסרוק את הברכות ולשלוח אותן בתוך "מעטפה מקושטת" במדיה הדיגיטלית: במייל, בווטסאפ, בפורום, באתר הכיתתי וכדומה.

○ הקדשה אישית

אפשר לברך את התלמיד/ה החוגג/ת את יום ההולדת באמצעות: הקדשת שירים (למשל שיר עם שם הילד/ה), פתגמים או משפטי השראה המתאימים להם, סרטון שמקדישים להם וכן הלאה (למשל – חברי הוועדה יכולים לצלם מראש את ילדי הכיתה מברכים את ילד/ת היומולדת, ולהקרין כמצגת/סרטון).

○ פעילות כיתתית

הוועדה יכולה להציע לקבוצת ילידי החודש לתכנן פעילות לכיתה ולהפעיל את חבריהם במשך כ-10 דק' על פי בחירתם בעזרת משחק, מצגת, חידון וכדומה.

○ הגרלת אחראי יום הולדת

ניתן להחליט לערוך הגרלה בכיתה שבה כל ילד/ה מקבל/ת מעטפה סגורה עם שם של ילד/ה שהוא יהיה אחראי על החגיגה שלו/שלה. רצוי לפתוח את המעטפה רק בבית. כל ילד שאחראי על יום הולדת, יכול להיעזר בוועדת ימי ההולדת, כדי לבנות חגיגה שכוללת: ברכה בהפתעה מההורים, ברכה מהחברים בכיתה, מתנה קטנה שמכינים עבורו וכדומה.

○ יום הולדת לצוות ביה"ס

הוועדה יכולה גם להתייחס לשאלה האם וכיצד יחגגו ימי הולדת לאנשי צוות בביה"ס, כגון שומר/ת, אב בית, מנקה, מזכיר/ה, מורים וכו'.

○ ימי הולדת בהתנדבות בקהילה

אפשר לעניין את התלמידים בארגון ימי הולדת חברתיים – ארגון מסיבת בר/בת מצווה לילדים נזקקים, הפקת ימי הולדת לקשישים בדוור מוגן, לילדים מאושפזים בבתי חולים ועוד.

עוד רעיון

מפגש שוקו של בוקר

הזמנת החוגגים לשיח מלב אל לב.

המפגש מתקיים אחת לחודש בין המורה לבין התלמידים החוגגים יום הולדת בחודש זה, בליווי שוקו ועוגיות. נושאים אפשריים למפגש:

- חלומות ומשאלות

- דברים שהייתי רוצה לעשות בשנה הבאה

- הדבר הכי משמח שקרה לי בשנה החולפת.

תחתיות מעוטרות

אפשרות נוספת היא לפזר על השולחן תחתיות מעוטרות לספלי השוקו, כאשר על כל תחתית כתובה התחלה של משפט. למשל:

- חלום או משאלה שהייתי רוצה להגשים _____

- לכבוד יום הולדתי אני מאחל/ת לעצמי ש _____

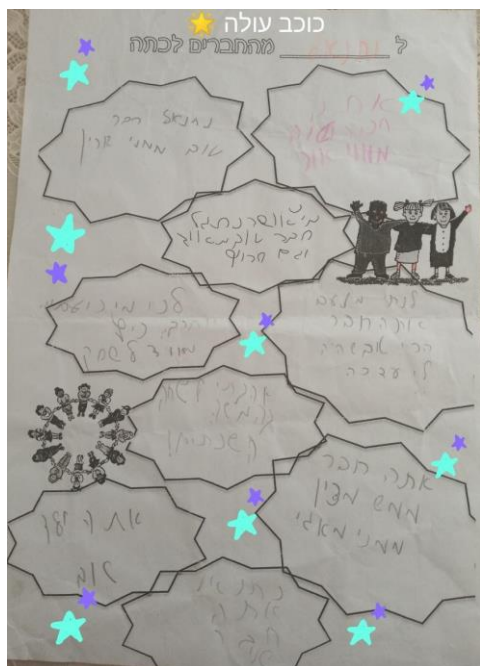
- הדבר הכי משמח שקרה לי בשנה החולפת הוא _____

כל משתתפ/ת מוזמנ/ת לבחור תחתית שוקו מעוטרת, לצבוע ולקשט אותה ואף להשלים את המשפט.

אפשר לסיים בשיתוף בסבב שבו כל החוגגים משתפים עם חבריהם את האיחול או הברכה שכתבו לעצמם.

ליסודי: כוכב עולה

המטרה העיקרית של הכלי היא ליצור הזדמנות לתלמידים לקבל משוב חיובי מצד חבריהם לכיתה, לחזק את קשרי החברות ובתוך כך גם להעמיק את ההיכרות של המורה עם התלמידים. שבוע יום ההולדת יכול להיות הזדמנות מוצלחת להתנסות זו (אם כי אפשר לעשות זאת גם בהקשרים אחרים אם רוצים – העיקר לשמור על "מסורת כיתתית" קבועה).

הכלי מחייב את המורה לשמור על כללי האתיקה של הכיתה ולהזכיר אותם לתלמידים: כבוד הדדי, אמון, שיח לא-פוגעני וכדומה.

הכלי עוזר להכיר את הצדדים החזקים והחיוביים בתלמיד/ה ולהעצים אותם, ועשוי לעזור למורה לזהות גם מהן הנקודות הפחות חזקות בקשרים הקיימים בין התלמיד/ה לתלמידים אחרים.

1. הכנה

- מחליטים שבשבוע שבו ילד/ה חוגגת יום הולדת, הוא או היא יהיו "הכוכב העולה" של הכיתה, ובחרים באיזו משבצת במערכת השעות הכיתתית הכי נכון לעשות את הפעילות (פתיחת שבוע, סיום שבוע, קבלת שבת, שעת חינוך וכד').
- מכינים דף ברכה מעוצב עם כוכבים.

2. חלוקת דפי ברכה

נחלק לתלמידים מספר דפים שיוגדרו כדפי ברכה מהחברים ל"כוכב העולה" של השבוע. הדבר יוצר אוטומטית הקשרים חיוביים ומעודד מחשבות חיוביות. ההנחיה לכיתה היא: עליכם לרשום דברים טובים שחוויתם עם ילד/ת היום הולדת ("הכוכב העולה") בכיתה, בבית ספר או מחוץ לבית ספר. כל תלמיד/ה כותב/ת משהו באחד מהכוכבים בדף ומעביר/ה הלאה. דוגמאות – על מה אפשר לכתוב:

- פעילות שעשיתם ביחד בכיתה או בהפסקה
- מפגש שהיה ביניכם ונהניתם ממנו
- ממה נהניתם יחד?
- איחולים: מה הייתם מאחלים לעצמכם לעשות ביחד?
- למה הייתם רוצים לעשות את הפעילות הזאת עם ילד/ת היום הולדת? למשל: כי הוא חבר טוב, כי היא מצחיקה, עוזרת, מכבדת אותי, כיף לשחק איתו וכדומה.

3. מילוי הדפים

כשהתלמידים כותבים ברכות בדפי הכוכבים, חשוב לעבור ביניהם ולבדוק שאכן שומרים על כללי האתיקה של הכיתה כאמור לעיל, וכן לוודא שכל התלמידים כתבו ברכות – כל אחד על כוכב משלו.

4. הענקת הברכות

בסיום כתיבת הברכות, אפשר להציע למספר תלמידים להקריא בקול רם את הברכות שכתבו. נחזור במילים שלנו על המאפיינים והדברים החיוביים שנשמעו, נמחא כפיים לכוכב העולה ונעניק לו את כל דפי הברכות כמתנה מחברי הכיתה.

- מכתב או פתק אישי מהמורה לכל אחד מילדי החודש: המורה יכתוב נקודות חוזק של התלמיד/ה, יתייחס למקרה טוב שקרה לו עם התלמיד/ה במהלך השנה, יציין מקרים שבהם הילד/ה תרם/ה לכיתה או לקהילה, יכתוב איחולים וכו'.
- רעיונות נוספים לגן [בדגש מוזיקלי](#); [יום הולדת בריא](#).

טיפים

כדאי לזכור

כדאי להחליט בתחילת השנה האם נרצה לציין/לחגוג את יום ההולדת של כל ילד/ה בתאריך האישי או לחגוג אחת לחודש לכל ילדי אותו חודש. מומלץ להחליט זאת בשיתוף התלמידים.

תחושת ה**שייכות** של כל פרט בקבוצה מהווה את אחת מאבני היסוד של גיבוש הכיתה כקבוצה חברתית. ציון יום הולדת אישי לכל אחד ואחת מחברי הקבוצה והבעת פרגון ואהבה, עשויים לתרום משמעותית לחיזוק תחושת השייכות של הפרט בתוך הקבוצה. **יש להקפיד לחגוג לכלל הילדים בכיתה ולא לקפח אף ילד.**

ניתן להגיש את כרטיסי הברכה על גבי ציור המזכיר תחביב, כישרון או נקודות חוזקה של כל ילד/ה (כרטיס בצורת כדורגל/סל, כלי נגינה, חוברת ציור, מחשב).

סרטונים	פעילויות	להרחבה
סרטון מרגש על תלמידים שחגגו 70 לשומר בית הספר	ימי הולדת ביחס אישי, אתר רשת עתיד	יום הולדת בגן עם דגש מוזיקלי בגישה חדשנית, אתר משרד החינוך מלאכי יום הולדת
		למה לא הזמינו את הבן שלי ליום הולדת, נטלי כהן, Mako המורה שמתקשרת לתלמידיה מדי יום הולדת חגגה 70 – ואלו התייצבו בהמוניהם, יהודית קלר, Ynet

מטרה

לייצר מבחר ערוצי תקשורת בין התלמיד/ה למורה כדי לחזק את הקשרים הבין-אישיים.

ישנם מבחר ערוצי תקשורת אפשריים בין התלמידים למורה. למשל:

- ווטסאפ אישי/כיתתי
- מייל אישי/כיתתי
- אתר בית ספרי (פורום כיתתי, הודעות)
- שיחות טלפוניות
- שיחות אישיות/מפגשים קבוצתיים

• מחברת קשר

• ביקורי בית (קישור לפרקטיקה כשתעלה)

• תיבת דואר כיתתית

• מרחב למידה דיגיטלי כיתתי (ראו שם בין השאר: יומן גוגל כיתתי)

מהלך

1. שיח במליאה

נקיים שיח עם התלמידים על מגוון רעיונות לערוצי תקשורת בין המורה לתלמידים לאורך השנה. אפשר לרשום אותם על הלוח.

2. בחירה והצבעה

מתוך הרשימה שעל הלוח, נסמן את ערוצי התקשורת המרכזיים המוסכמים על ידי המורה והתלמידים. אפשר לקיים הצבעה ולבחור 4-5 ערוצי תקשורת עיקריים אותם נרצה להפעיל.

3. עבודה בקבוצות

הקבוצות ידונו בשאלות כגון, איך מנסחים פנייה למורה, מה ההבדל בין כתיבה לחברה/ לבין כתיבה למורה וכדומה. כל קבוצה תבחן ערוץ תקשורת אחד מתוך הרעיונות שנבחרו, תברר את מטרתו, תגדיר את תרומתו לתקשורת הבין-אישית והכיתתית, תנסח את דרכי ההתקשרות, ותגדיר את הגבולות והזמנים להתקשרות.

לדוגמה:

קבוצה אחת יכולה לנסח את הנהלים לפנייה למורה בווטסאפ –

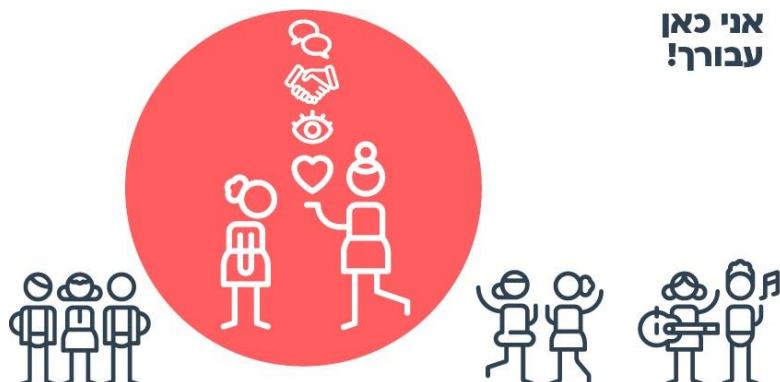
- באילו שעות אפשר לשלוח הודעות?
- מה כותבים בקבוצה הכיתתית ומה עדיף לכתוב בפרטי?
- אילו נושאים לא מתאימים לדיון במרחב הזה?
- כיצד אפשר להיעזר בווטסאפ לשמירה על קשר בחגים ובחופשות?

קבוצה אחרת יכולה לבחון את תפקידה של מחברת קשר –

- מה ייכתב במחברת הקשר?
- מי יכתוב ובאיזו תדירות?
- מתי תוצג המחברת להורים?

4. סיכום במליאה

כל קבוצה תציג את הצעתה במליאה. התלמידים יבחרו לפחות 2 ערוצי תקשורת ויסקימו על הכללים למיסוד ערוצי התקשורת ביניהם לבין המורה.

אני כאן!
עבור!

עוד רעיון
אני ואת/ה בהפסקה

מקרים רבים הוכיחו שערנות של מורה בהפסקה, ההתעניינות בתלמידים והתגובה המיידית לתלמיד/ה בודד/ה או עצוב/ה, תרמה לחיזוק הקשר האישי בין המורה לתלמיד/ה.

במהלך תורנות שמירה בהפסקה, התבוננו בתלמידים וראו אם משהו לבד, עצוב, מחפש אוזן

קשבת. היו שם בשבילו במבט, באמירה, בהזמנה למפגש.

גם אם ראיתם ילד שאינו מתלמידים, אפשר לפנות למורה אחר שכן מכיר/ה אותו.

ניתן גם למסד מפגש אחד לפחות במחצית ובו **פגישה אישית**. הפגישה האישית תקבע מראש כדי שהתלמיד או התלמידה יוכלו להכין לקראתה נושאים עליהם ירצו לשוחח. המורה תתייחס בשיח בין היתר לתחושת השייכות של התלמיד/ה לקבוצה, למידת הרווחה הנפשית שהיא מבחינה בה בכיתה, וכן למידות ולערכים של התלמיד/ה.

עוד רעיון

Edmodo

Edmodo היא רשת מקוונת דמוית פייסבוק המשמשת לתקשורת, לדיון וללמידה. הסביבה הדיגיטלית של Edmodo מאפשרת לתלמידים ולמורים לתקשר ביניהם ולשתף פעולה במהלך יום הלימודים וגם מעבר לשעות בית הספר. מורים ותלמידים יכולים להעביר באמצעותה מידע או עדכונים, להגיש מטלות ולקבל ציונים ומשוב מיידי. אפשר להשתמש בה גם דרך טאבלט או סמארטפון, ולכן היא מהווה פתרון טוב גם כאשר לתלמידים אין מחשב אישי בכיתה או בבית.

אפשר גם

נחזק את ערוצי התקשורת גם במהלך המשימות השוטפות:

1. **תוך כדי שיעור**, במהלך עבודה אישית, בזוגות או בקבוצות – נעבור בין התלמידים וניצור עם חלקם קשר יזום: נקשיב להם, נחזק אותם, ניתן להם טיפים וכדומה.

2. **במהלך בדיקת משימה לימודית** או חברתית נתייחס לתהליך ולא רק לתוצאה: ניתן משוב על המאמץ ועל האישיות שהתלמיד/ה הביא/ה לידי ביטוי ולא רק על חומר הלימוד.

כדאי לזכור

טיפים

מגוון ערוצי תקשורת פעילים בין המורה לתלמיד/ה מאפשר שיתוף בנושאים עמם התלמיד/ה מתמודד/ת ברמה אישית, קבוצתית, כיתתית, בית-ספרית ומשפחתית – בהיבטים לימודיים, חברתיים, רגשיים, כלכליים ובריאותיים.

קיום ערוצי התקשורת מחזק את תחושת הביטחון והשייכות של התלמיד/ה, כאשר המורה נתפס/ת ככתובת זמינה לשיח,

חשוב להסכים על גבולות ערוצי התקשורת ולפרסמם מראש לידיעת כל השותפים.

שימו לב לא לפרסם תכנים אישיים או פרטים העלולים לפגוע בצנעת הפרט, ובכל מקרה יש לפעול על פי הנחיות בית הספר בהתאם לחוזר מנכ"ל.

כדאי לפתוח פתח לתקשורת בעצמנו במקרה שהתלמידים וכמי שרואה את התלמידים כפרטים וקשוב/ה לצרכים לא יוזמים מהלך ליצירת קשר. האישיים שלהם לא רק בהקשר הכיתתי או הלימודי.

סרטים	פעילויות	להרחבה
ילדים פופולריים ברשת – מי מקשיב להם באמת? בית ספר אנקורי	כללים וטיפים להתנהלות של מורים עם תלמידים ו/או הורים ברשתות החברתיות, אפרת מעטוף, אתר כלים קטנים גדולים	חוזר מנכ"ל: אתיקה ומוגנות ברשת חומות החינוך נפלו ברשת? מורים, תלמידים ורשתות חברתיות: ברוך שוורץ, חננאל רוזנברג וקריסה אסטרך, מכון מופ"ת (PDF)

מטרה

לטפח מיומנות ניהול זמן עצמי בקרב התלמידים.

שעון זמן אישי

שעון זמן אישי

1. **במליאה:** ניצור עם התלמידים רשימת פעילויות מרכזיות שלהם: מפגש עם חברים, בילוי עם המשפחה, מעורבות חברתית, ספורט, חוגים, בילויים, יצירה, מוזיקה, לימודים, עבודה, משימות בבית, קניות, סרטים, מסיבות, רשתות חברתיות, אינטרנט,

לימוד למבחן, הכנת שיעורי בית, יציאה לטבע, טיולים ועוד.

2. **אישי:** נבקש מכל תלמיד/ה לצייר שעון ולציין ליד כל שעה את הפעילות העיקרית שלהם בשעה זו ביום אופייני בחייהם.

3. **שיתוף בזוגות:** ננחה את התלמידים למיין את רשימת הפעילויות לקבוצות – פעילויות שאנחנו מקיימים לבד/ביחד; פעילויות שאנחנו עושים מתוך בחירה/אילוץ; פעילויות שנעשות מתוך הנאה/חוסר הנאה; פעילויות שהזמן המוקדש להן מספק/לא מספק

4. בעקבות המיין ישוחחו על ההיבטים הבאים:

- כיצד אתם מארגנים לעצמכם את הלו"ז היומי?
- על פי מה אתם קובעים את הפעילויות? מהם סדרי העדיפויות שלכם?
- במה/במי אתם נעזרים כדי להספיק את מה שאתם חייבים להספיק?

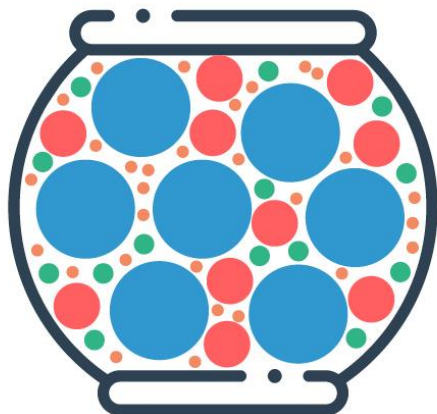
5. **שיתוף במליאה:** התבוננו שנית בשעון האישי שלכם –

- האם אתם שבעי רצון מאופן ניהול הזמן שלכם?
- מה הייתם רוצים לשנות בחלוקת הזמן? להוסיף? לגרוע?
- מה/מי יכול לעזור לכם ליצור חלוקת זמן שתסייע לכם? (הורה, חבר, יומן, שעון, תזכורת בטלפון)
- איך הרגשתם בתהליך? מה גילתם? מה אהבתם? מה תרצו לשנות?

6. **אישי:** בנו את חלוקת הזמן המחודשת שלכם לאור התובנות שעלו מהשיתוף בזוגות ומהדיון במליאה.

לעל-יסודי: ניתן להיעזר בכלי – שאלון לתלמיד/ה: איך פועלים התפקודים הניהוליים שלך? (אוגדן מרום 2019, עמ'

מהן האבנים הגדולות שלכם?

צפו בסרטון [סיפור האבנים הגדולות](#) או קראו את [הסיפור על "האבנים הגדולות בחיינו"](#) ובררו לעצמכם – מהן האבנים הגדולות שלכם?

אפשר גם

אביזרים לניהול זמן

יש תלמידים המתקשים לנהל את זמנם, ומחשבותיהם נוטות לנדוד. עבורם ניתן להשתמש באביזרים המסייעים לשים לב לזמן ועוזרים לתכנן אותו טוב יותר. בין האביזרים השימושיים:

- **שעון חול**: שעוני חול שונים מותאמים ליחידות זמן שונות, ולכן רצוי לרכוש עבור הכיתה מגוון שעוני חול ולהשתמש בהם בעת הצורך.
- **טיימר**: הטיימר יכול להיות כיתתי או פרטני (שולחני).
- **לוחות לתכנון זמן**: ניתן להשתמש בלוחות לתכנון זמן ברמת שיעור, יום, שבוע או חודש.
- **כלים בטלפון הנייד**: למדו את התלמידים להשתמש ביומן שלהם בטלפון ובתזכורות שהוא מציע בכדי לתכנן את השבוע שלהם בהיבטים של למידה.
- **Classroom**: ניתן להשתמש באמצעי התזמון הקיימים ב-Google Classroom.
- אפשר גם ליצור מסמך כדוגמת **"הזמן הוא יקר"** שיצרנו בגוגל דוקס, שבו התלמידים ממלאים את חלוקת הזמן האישית שלהם ובדקים את סדרי העדיפויות של כל אחד מהם.

טיפים

כדאי לזכור

מומלץ להכין לוח יומי/שבועי הכולל את המשימות שבהן החלטנו להתמקד.

כדאי לקבוע פרקי זמן קבועים מראש כדי לבחון את אופן ניהול הזמן שלנו ולשוחח על התובנות שיאפשרו לשכלל את המיומנות הזו.

ניהול זמן נכון, יכול לעזור לנו לבצע גם את מה שאנחנו אוהבים ורוצים לעשות, וגם את מה שאנחנו אוהבים קצת פחות, אבל עדיין צריכים ורוצים לעשות. ככל שנעניק לתלמידים יותר הזדמנויות לנהל את זמנם ביעילות ולתעדף משימות, כך הם יוכלו לשכלל את המיומנות החשובה הזו ולשפר את שליטתם בה.

סרטונים

פעילויות

להרחבה

[הרגע האחרון זה השם השני שלי: ניהול זמן ודחיינות, ד"ר בטי שרייבר](#)

[מערכי שיעור: ניהול זמן והתראגנות ללמידה, רשת עמל \(Word\)](#)

טיפול בקשיי ניהול זמן (סדנת פלאו"ת), אוגדן מרום 2019, עמ' 174-177

[בנק הזמן: משחק מקוון לניהול הזמן, מט"ח](#)

[הכול עניין של זמן: פעילות מקוונת בנושא חינוך לניהול זמן, רשת אורט](#)

[ניהול זמן: מצגת, רשת אורט \(PPT\)](#)

[משל האבנים הגדולות והאבנים הקטנות](#)

[8 חוקים בניהול זמן התלמיד לצורך למידה, חברת פסיפס](#)

מטרה

להעלות למודעות התלמידים את הנורמות החברתיות המקובלות בסביבתם ולעודד אותם להציע יוזמות למעורבות חברתית בכיתה ובקהילת בית הספר.

משהו בשביל משהו

1. אישי

נבקש מהמשתתפים לחשוב על מעשה טוב שעשו עבור משהו מחבריהם לכיתה בזמן האחרון, ולתאר את המעשה בכתב. אין צורך לשתף.

2. צפייה בסרטון

נקרין את הסרטון **עזרה הדדית בבית הספר** (אורט טבעון).

לפני תחילת הצפייה, נבקש מהמשתתפים לזהות את המעשים הטובים בסרט, את העוזרים ואת הנעזרים. אפשר לחלק לתלמידים טבלה לרישום בזמן הצפייה.

3. דיון בקבוצות

לאחר הצפייה, המשתתפים ישבו בקבוצות קטנות, ישוּו בין הרשימות האישיות ויגבשו רשימה משותפת. לאחר מכן ידונו בשאלה, האם המעשים הללו מקובלים בסביבתם הקרובה, ואם לא – כיצד אפשר להפוך אותם למקובלים.

אפשר לחלק לכל קבוצה דף עם שאלות להתייחסות, כגון:

- מה הרגשתם כשראיתם את הסרט?
- איזו סיטואציה ריגשה אתכם במיוחד?
- ספרו על מצבים דומים שנתקלתם בהם כעוזרים או כנעזרים.

4. דיון במליאה

כל קבוצה תציג את הכללים שהיא מציעה לקבל בעקבות הדיון. נכתוב את ההצעות ואם עולים רעיונות נוספים במליאה, נוסיף אותם. נגיע להסכמה או נקיים הצבעה על 4-5 כללים שישמשו "קוד" כיתתי לעזרה הדדית ולמעורבות חברתית.

5. עבודה בצוותים

בסיום הדיון נחלק את הכיתה לצוותי משימה על פי תחומי העניין של המשתתפים. כל צוות יבנה תוכנית למעורבות חברתית בתחומו.

דוגמאות לתחומי מעורבות חברתית בכיתה ובקהילת בית הספר

ארגון אירועים בית-ספריים, חונכות לימודית, תמיכה חברתית, גישור, עזרה לחברים חולים, ניקיון וטיפוח הסביבה, עזרה לעובדים המנהלים, שילוב בעלי צרכים מיוחדים, הכנת אוכל חם או ברכה מהכיתה למשפחות מבית הספר שנולדה להם תינוקת.

יום המעשים הטובים

יום המעשים הטובים התחיל בישראל לפני כ-14 שנים, וכעת הוא יום גלובלי המאחד יותר מ-100 מדינות בעשייה למען הזולת והסביבה. המסר העיקרי ביום זה הוא שמעשה טוב יכול להיות כל דבר:

- חיוך/מילה טובה לאדם ברחוב
- הזמנת שכנה/לארוחת צהריים
- התנדבות בפרויקטים כגון שיפוץ וצביעת מבנים, מפגשים בין-דוריים, הקמת גינות קהילתיות ועוד.

הצטרפות בתי ספר ליום מסוג זה, היא הזדמנות מצוינת להעלות למודעות התלמידים את האפשרויות לעשות מעשים טובים עבור אחרים בכיתה ובקהילה הבית ספרית, ולאפשר להם להרגיש שהם לוקחים חלק במשהו גדול שמתרחש בו-זמנית במקומות רבים בעולם. זוהי הזדמנות לעודד אותם להציע יוזמות למעורבות חברתית בכיתה ובבית הספר גם בימים אחרים לאורך השנה.

1. לקראת יום המעשים הטובים, נקיים שיעור סביב השאלה: מהו מעשה טוב?

(ראו גם: מערך שיעור באתר תרבות il)

- נעלה רעיונות למעשים טובים שהילדים יכולים לעשות ולאפשרויות התנדבות בכיתה ובבית הספר. אפשר לחפש רעיונות באתר המיזם ולהתאים אותם לכיתה.
- נבחר פעילות כיתתית שנרצה לעשות יחד.
- נבצע אותה ביום המעשים הטובים.

ראו רעיונות ליישום בבית הספר: יום המעשים הטובים

לעל-יסודי: עסק חברתי בניהול התלמידים

התגייסות קבוצתית מעודדת מאוד מעורבות אישית. אפשר להכניס את כל הכיתה, השכבה ואף בית הספר כולו לעשייה חברתית, על ידי הקמת עסק חברתי המנוהל כולו על ידי התלמידים. ראו סרטון לדוגמה: הקואופרטיב

1. הגדרת מרחב העשייה המשותפת

זיהוי מטרות העסק, בחירת תחומי פעולה ויצירת בהירות בנוגע לשגרת הפעילות שבתוכה משתלבים התלמידים. לדוגמה:

- עסק נגרות שמשפץ/בונה רהיטים ותורם אותם לנזקקים או מוכר אותם והכסף נתרם.
- מאפייה בית ספרית שאופה לחמים/עוגות, את הכסף שמרוויחים תורמים לעמותה על פי בחירת התלמידים או מקדישים לשיפור המרחב הבית ספרי.
- עסק לגינון שמטפל בגינות של קשישים שמתגוררים בסביבת בית הספר.
- חממת ירקות שמספקת תוצרת חקלאית לקפטריה הבית ספרית או מוכרת לעסקי מזון מקומיים לטובת גיוס כספים למטרות שונות לפי בחירת התלמידים.

2. פעולה משותפת

פעילות בשגרה ובמבנה הארגוני שהגדרנו, כולל אחריות משותפת של כולם לתפקיד של כל אחד ואחת כיחידים בתוך המכלול. יש להתייחס להיבטים שונים כגון:

- חלוקת עבודה: שיווק ויחסי ציבור, מכירות, ניהול הזמנות, הקמת אתר/אפליקציה לעסק וכו'.
- סדירויות: כמה תלמידים עובדים בעסק, כמה שעות בשבוע, קביעת סדירויות לשיחה שבועית של כל השותפים לעסק וכד'.

3. יזמות מתוך הדברים שעולים במהלך העשייה

התלמידים מקבלים משימות ועובדים עליהן יחד. הם מגלים תוך כדי תנועה מה נחוץ, איך מתקדמים ומה השלב הבא. במידת הצורך מתייעצים עם הורים, חברים ואנשי מקצוע רלוונטיים ומביאים רעיונות וכיוונים לשיחה המשותפת.

4. שיקוף בין-אישי והסקת מסקנות כחבורה

שיקוף אישי לתלמידים תוך כדי העשייה, למשל: "כל הכבוד על היום", "חבל שלא נשאר לסדר" וכדומה. כמו כן חשוב להקדיש זמן לרפלקציה קבוצתית, למשל: מה היינו צריכים לעשות אחרת קבוצה כדי להצליח יותר? האם כדאי לצרף אנשים נוספים?

5. עידוד מוטיבציה תוך כדי עשייה ותיעוד הצלחות

תוך כדי ליווי היזמים הצעירים, ולשם עידוד המוטיבציה, חשוב לקיים תיעוד ופרסום ההצלחות. לשם כך יש לתכנן פלטפורמות תיעוד ופרסום כחלק מתכנון הפרוייקט כולו, לרבות: כנסים או מפגשי קהילה, הסברה למבקרים, כתבות בעיתונות המקומית וכדומה.

מבוסס על פיתוח של: הקואופרטיב – יזמות ולמידה תוך עשייה שיתופית, חט"ב חריש (חממו"פ, משה"ח)

אפשר גם

לעל-יסודי: התוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית

התוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית מיועדת להוביל תהליכים של למידה משמעותית, להעצים את הלומד/ת ולקדם מעורבות חברתית ואזרחית בקרב בוגרי בתי הספר.

תוכנית זו פועלת במערכת החינוך החל משנת הלימודים תשע"ה, והיא משמשת תנאי סף לקבלת תעודת בגרות. ראו כלים ורעיונות בתוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית באתר מנהל חברה ונוער.

טיפים

כדאי לזכור

חשוב להעלות למודעות ערכים חברתיים כדוגמת אכפתיות, הגינות ועזרה לזולת, ולשאוף לכך שהתלמידים יפתחו רגישות לצרכים חברתיים, לימודיים או כלכליים של חבריהם לכיתה ולבית הספר, יהיו מעורבים בקהילה ובמדינה, ויהיו שותפים ליוזמות הנותנות מענה לצרכים חברתיים בסביבתם.

חשוב להכיר את התוכניות הרלוונטיות ולפעול על פיהן. המעורבות החברתית היא מרכיב חשוב בחינוך החברתי גם בבית הספר היסודי וגם בבית הספר העל-יסודי.

כדאי לזכור שמעורבות חברתית אינה אירוע חד-פעמי אלא תהליך מתמשך שצריך להיות מלווה בשיחות עיבוד ורפלקציה, בשיח ערכי ובשיתוף הסביבה.

אפשר לעודד, בנוסף על הפעילות החברתית בכיתה ובקהילת בית הספר, גם מעורבות אזרחית במסגרות רחבות יותר. ראו בהרחבה: עידוד למעורבות אזרחית

עזרה הדדית בבית הספר, אורט לוח דרושים, מתוך: מעורבות חברתית – תפקיד לכל תוכנית מפתח הלב, אגף חינוך לחיים בחברה,
טבעון תלמיד/ה, אגף חינוך לחיים בחברה, משרד החינוך משרד החינוך
תוכנית יוצרים שינוי לעידוד מעורבות
חברתית של ילדים

ממד 2: מומחיות בתחום התוכן ובהוראתו

2.2: פיתוח מיומנויות חברתיות ורגשיות

משחקי תפקידים וסימולציות

מטרה

עיסוק בסוגיות חברתיות ערכיות בצורה חווייתית ומעמיקה.

- 1 הגדרת הנושא
- 2 בחירת תפקידים
- 3 משחק תפקידים
- 4 דיון רפלקטיבי

1. **נגדיר את הנושא ונזהה את המצב/הבעיה/האירוע המאפשר משחק תפקידים.** אפשר להציג את האירוע לתלמידים באמצעות סיפור, כתבה, סרטון וכדומה.

2. **נגדיר את התפקידים של המשתתפים ונתאר כל תפקיד.** נאפשר לתלמידים לבחור מהו התפקיד שירצו לשחק בסימולציה.

תלמידים שלא מעוניינים לשחק תפקיד ישמשו כצופים.

3. **נבחר את הדובר הראשון ונתחיל במשחק התפקידים.**

במהלך השיחה ניתן **להחליף תפקידים** ביוזמת המנחה או ביוזמה עצמית של המשתתפים. כאשר אחד מהצופים מעוניין להיכנס לדיון כשחקן, הוא טופח על שכמו של המתדיין שהוא מעוניין להחליף ומתיישב במקומו. אפשר **להוסיף** במהלך השיחה נתוני רקע, דמויות או מצבים חדשים.

4. **נפסיק את משחק התפקידים** כאשר יש די בסיס לדיון מעבד ומסכם. נשאל **שאלות רפלקטיביות**: איך הרגשתם במהלך משחק התפקידים? מה קרה בשיחה מבחינתכם? אילו תובנות יש לכם מהשיחה?

עוד רעיון

נושאים אקטואליים

באופן דומה אפשר לקיים **דיון בסוגיות אקטואליות**

העומדות על סדר היום הציבורי כגון:

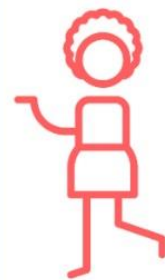
- ממשלת אחדות – לאתר את הדמויות שיכולות לקחת חלק בהקמת ממשלת אחדות וטיעוניהן.
- סוגיה הקשורה למשבר האקלים – דיון משפחתי על שימוש בכלים חד פעמיים.

אפשר להבנות את התפקידים מראש באמצעות "כרטיסי זמות" עם טיעונים מוגדרים מראש, כדי להקל על ה"שחקנים" להיכנס לתפקיד שלהם.

כרטיס זמות

הנושא: _____
 התפקיד שלי: _____
 נקודות לשיחה: _____

אפשר גם

בחינוך חברתי: ריב בין ילדים בכיתה, ויכוח בין תלמידים למורה על תוכן ואופי מסיבת הסיום, חרם, אי-הסכמה לשתף ילד במשחק, לחץ חברתי על נהיגה תחת השפעת אלכוהול.
וראו גם: משחק תפקידים דיגיטלי – חדר כושר חברתי: יוריקה וורלד

בהיסטוריה:

- מרד גטו ורשה – למרוד או לא?
- מכבים מול מתייוונים – הצגת העמדות השונות.
- מסעות הצלבנים – משחק תפקידים היסטורי

בספרות: הסיפור 'יד ושם' של אהרון מגד – האם לקרוא לתינוק שנולד על שם ילד בן המשפחה שנרצח בשואה?
במדעים: הורים המייצגים בחירה של בעד ונגד חיסונים.
בתנ"ך: הצגת הוויכוח בין קין להבל, הוויכוח בין אדם וחווה לפני אכילת פרי עץ הדעת, מכירת הבכורה מעשו ליעקב, הוויכוח בין בני יעקב לפני מכירת יוסף, שאול ובעלת האוב ועוד.

טיפים

כדאי לזכור

רצוי לתת לכל משתתף שלט או מדבקה המבהירים את תפקידו. הבהרה מראש של הנושא, הבעיה והתפקידים הראשוניים חיונית להצלחת הפעילות.
חשוב שהנושא יהיה רלוונטי ומאתגר כדי שהתלמידים יוכלו להזדהות עם הדמויות ולייצג אותן. אפשר לבקש מהתלמידים עצמם לבחור את הנושא למשחק התפקידים.
מומלץ לשתף את כל התלמידים אך אין לכפות השתתפות.

סרטונים

פעילויות

להרחבה

[פתרון קונפליקט באמצעות משחק תפקידים](#)
[בגן ילדים, גן החברים, בואו וראו](#)

הצבעה ערכית

משחק תפקידים: לחץ חברתי – נהיגה בהשפעת אלכוהול (לקשר קובץ מצורף)
משחק תפקידים: בואו נבנה יישוב (לקשר לקובץ המצורף)

[משחק תפקידים, ערך ויקיפדיה](#)

[פורים כל השנה: משחקי תפקידים של ילדים, בטיפולנט – פורטל לשירותים פסיכולוגיים בישראל](#)

משחק תפקידים בסביבה דיגיטלית: לשחק תפקיד (To-be Education)

מטרה

לחזק את יכולת התלמידים לתת משוב חיובי זה לזה, ולהדק את הקשרים ביניהם לשם גיבוש הכיתה כקבוצה.

חברים למשוב

1. **נכין פרחי נייר גזורים** כמספר ילדי הכיתה. במרכז כל פרח נרשום את שם התלמיד/ה. התלמידים יתבקשו לכתוב לכל אחד מחבריהם דבר חיובי על התנהגותם בלמידה, כלפי חברה/ה או כלפי הקבוצה (לעל-יסודי אפשר לעבוד עם פתקים צבעוניים במקום פרחים). יש לעודד כתיבה לכל תלמיד מתלמידי הכיתה, גם לתלמידים פחות מקובלים חברתית.

2. **נדגיש בפני התלמידים כי אנחנו עוסקים במתן משוב חיובי** כמנוף לצמיחה ולהעצמת נקודות הכח שבכל אחד. וכי קביעת נורמות של מתן משוב חיובי תורמות ליצירת אקלים כיתה חיובי. יש להשגיח ולהיזהר שהמשוב לא יהפוך לשלילי כי אז נפסיד את מטרת הפעילות.

3. **נזמין תלמידים שרוצים בכך לשתף** במשהו שכתבו להם והם אהבו, למדו ממנו משהו על עצמם, או לשתף במשהו שהם לוקחים איתם מהפעילות כאתגר לעתיד.

4. **אפשר לסיים בשאלות רפלקטיביות** כגון אילו דברים חדשים למדת על עצמך במהלך הפעילות? אילו מסקנות ילוו אותך בעקבות הפעילות?

עוד רעיון

מעטפות משוב

לסיום השנה, אפשר להכין מעטפות כמספר ילדי הכיתה. על כל מעטפה נרשום שם של תלמיד/ה. התלמידים יקבלו פתקיות כמספר חבריהם ויתבקשו לכתוב על כל פתקית אמירה חיובית אישית על השנה שחלפה ואיחול לקראת השנה הבאה לכל אחד מחבריהם לכיתה. נציע לתלמידים לשתף את הקבוצה במשובים שקיבלו, אם הם מעוניינים בכך.

עוד רעיון

פיתוח שיח דבור

על מנת לקדם ולפתח את היכולת של הילדים לדבר עם חבריהם לכיתה ולתת משוב מקדם זה לזה, מומלץ לאפשר להם לדבר בפני קהלים שונים וכן לקבל ולתת משוב. הילדים לומדים לבחור נושאים שמעניינים אותם, משכללים את היכולות המילוליות שלהם, מחזקים את הביטחון העצמי ומקבלים במה להציג את יכולותיהם.

1. ניתן לתלמיד/ה לבחור את הנושא לשיחה או לחקר, ונאפשר לכל אחד ואחת להציג את הנושא בדרך הנוחה לו/לה. המורה מסייע/ת לילד/ה לבחור נושא ואופן הצגה שיאפשרו הצגה טובה של היכולות שלהם והזדמנות לשפר אותן.
2. חשוב ללמד את התלמידים כיצד נותנים משוב חיובי ובונה. נקדיש לכך לפחות שיעור אחד, לפני שהתלמידים יתחילו להציג את הנושאים שלהם. אפשר לעשות זאת באמצעות שיח סביב שאלות כגון:

- מהם המדדים להצגה טובה?
- איך נדע מה טוב ומה דורש שיפור?
- מהם הקריטריונים שאנחנו רוצים לבדוק?
- איך ננסח את המשוב שלנו באופן מכבד ומעודד?
- ראו גם: **בניית מחוון עם התלמידים**

3. התלמיד/ה מציג/ה בפני הכיתה ומקבל/ת משוב מהתלמידים האחרים. **דוגמה לדף משוב** קובץ מצורף
4. התלמיד/ה מתקנת את ההצגה בעקבות המשוב שהתקבל מהחברים.
5. התלמיד/ה מרצה ומציג/ה בפני כיתות אחרות בשכבה, בפני ההורים, או בבמות נוספות בבית הספר.

(מבוסס על כלי שנוצר על ידי בית חינוך ציפורי, בת ים)

עוד רעיון

משוב בגן הילדים

משתמשים בכלי **משוב של ילדים** בהמשך להנחיית פעילות לקבוצה על ידי אחד הילדים בגן (ראו: **ילדים מנחים פעילות בגן** – בתוך הפרקטיקה **מתן מגוון אפשרויות לבחירת התלמיד/ה**). הגננת צופה בפעילות ודואגת לפנות זמן ייעודי למתן המשוב בסוף הפעילות. יש לקחת בחשבון שזו מיומנות נרכשת שיש לתרגל ולשכלל אותה.

1. פתיחת זמן המשוב

בסיום הנחיית פעילות על ידי ילד/ה או קבוצת ילדים, הגננת מצהירה על זמן משוב – "מי רוצה להגיד ל- משהו נעים, מלמד או חשוב על הפעילות?". אפשר לעודד את הילדים להגיב בעזרת שאלות כגון:

- מה היה לכם נעים או מהנה בפעילות?
- מה תרצו להציע ל... בעקבות ההנחיה?
- מה היה חשוב לדעתכם בפעילות?
- מה היה מעניין?

2. משוב ילדים

כל הילדים שמעוניינים בכך נותנים משוב לילד/ה או לילדים שהנחו את הפעילות, והילד/ה המנחה נותנת משוב לילדים שהשתתפו, איך היה לתכנן את הפעילות עבורם ולהנחות את הקבוצה. בזמן השיח מומלץ להדגים לילדים כיצד לשלב מילים ומשפטים כמו:

- אני מצטרפת/לדעה של... או: דעתי שונה...
- אהבתי ש...
- אני חושבת/אחרת כי...
- אני מציעה ש...
- היה לי מעניין כש...

3. סגירת זמן המשוב

לסיום, הגננת נותנת משוב לילד ולקבוצה, בדגש על כישורי חיים וכישורים חברתיים. לדוגמה:

- "הייתה לך סבלנות להסביר למי שלא הבין. זה נהדר."
- "שמתי לב שלא כולם הצליחו לעשות את מה שרצית שיעשו, ותמכת בהם כשזה קרה."
- "שמחתי לראות שאמרתם את מה שהיה לכם חשוב, ועשיתם זאת בדרך נעימה."

זמן המשוב שונה בכל פעם ותלוי בהרכב הקבוצה, בגודלה ובאופיה, אך תמיד חשוב לקיים את המשוב. ניתן להשתמש בכלי גם אחרי **שיח פילוסופי** בגן.

(מבוסס על פיתוח של **הגן הדיאלוגי: משוב של ילדים, מסלול חממו"פ, משה"ח**)

עוד על תפיסת הגן הדיאלוגי: **ראו כאן**

אפשר גם

האור שבך

1. נכין גזרי נייר בצורת נרות כמספר ילדי הכיתה.
2. על הלהבה נרשום את שם התלמיד/ה.
3. התלמידים יתבקשו לכתוב לחבריהם משוב על האור שהם רואים בהם.

הפעילות תימשך עד שכל הנרות יתמלאו באור. על המורה להסתובב ולראות שכתבו משובים חיוביים לכל תלמידי הכיתה

אפשר גם

כן אבל... כן וגם...

1. בחירת נושא

נשתף את התלמידים בתוכנית שיש בכוונתנו לבצע בזמן הקרוב.
לדוגמה: אני מתכננת להפתיע את בתי הלומדת בכיתה ו' במסיבת הפתעה לכבוד יום הולדתה.

2. כן, אבל...

בסבב הראשון על ילדי הכיתה להגיב לרעיון במשפט שמתחיל במילים: "כן, אבל..."
לדוגמה: כן, אבל איך תצליחי להזמין את כל החברות שלה מבלי שהיא תשים לב?

3. כן, וגם...

בסבב השני התלמידים צריכים להגיב לרעיון, במשפט המתחיל במילים: "כן, וגם..."
לדוגמה: כן, וגם תבקשי מכל חברה שתכתוב לה ברכה אונימיטית והיא תנסה לזהות מי הכותבת. אפשר לכתוב על הלוח את הרעיונות שהתלמידים הציעו.

4. דיון במליאה

לאחר שני הסבבים נקיים דיון במליאה סביב השאלות:

- מה היה ההבדל בין הסבב הראשון לסבב השני?

- איך לדעתכם הרגשתי כאשר הגבתם על הרעיון שלי ב-כן וגם, לעומת כן אבל...?

לסיום נדגיש כי כאשר משהו נותן לנו משוב, הוא מסייע לנו לשפר את הרעיון שלנו. חשוב להתמקד במשוב בונה ומקדם (כן וגם) ולא במשובים מעכבים (כן, אבל).

ההתנסות בתרגיל זה מחדדת את העובדה שנקודות מבט מגוונות עוזרות לנו לשפר ולפתח רעיונות מוצלחים יותר שלא חשבנו עליהם לבד.

אפשר להשתמש בתרגיל גם בקבוצות קטנות: למשל לבקש מאחד התלמידים לשתף את החברים בתוכנית שיש לו לחג או לחופשה הקרובה, והאחרים מגיבים תחילה ב-כן אבל ואחר כך ב-כן וגם. לסיכום נשאל את המשתתפים כיצד הרגישו לנוכח כל אחד מסבבי התגובות.

אפשר גם

ליסודי: כיסאות מוזיקליים למשוב

לסיכום חוויה משמעותית שחוו התלמידים כגון סיום יחידת לימוד, התנדבות כיתתית, יום שיא, בוקר כיתה וכדומה, נציע לתלמידים להעניק משוב חיובי זה לזה באמצעות המשחק הבא הדומה למשחק המוכר "כיסאות מוזיקליים":

1. נשמיע בכיתה מוזיקה ונבקש מהתלמידים להסתובב בחדר ולרקוד. כשנעצור את המוזיקה עליהם להסתדר באופן אקראי בזוגות או בשלוש עם מי שקרוב אליהם באותו רגע.
2. בני הזוג מתבקשים לתת משוב חיובי מקדם למידה זה לזה. אפשר לקיים את השיתוף בישיבה על כיסאות שמוצבים מסביב לחדר, בישיבה על הרצפה או בעמידה. נזכיר לתלמידים שמשוב מקדם למידה הוא תמיד בונה וחיובי. ניתן מספר דוגמאות כגון:

- הצגת את התפקיד שלך בהצגה ממש מעולה, כמו שחקן אמיתי.

- הכנת משחק ממש מוצלח ונהניתי לשחק בו.

3. מקיימים מספר סבבים כך שילדים יקבלו וייתנו משוב מספר פעמים לילדים שונים, וגם יקבלו הזדמנות לרקוד לצלילי המוזיקה...

טיפים

כדאי לזכור

- חשוב** להתמקד בהיבטים הנתונים לשליטתו של מקבל המשוב.
- אפשר** לקיים את המשוב בנקודות זמן משמעותיות במהלך השנה, כגון בסוף המחצית או בסוף השנה. מתן משוב חיובי לחברה/לכיתה עשוי לחזק את תחושת השייכות של התלמידים.
- יש להדגיש** למשתתפים שבשעת מתן המשוב עליהם להימנע משיפוטיות ולגלות רגישות והתחשבות.
- המשוב נוכח כמעט בכל סיטואציה אנושית. הדרכים שבהן אדם או קהילה מגיבים על מעשינו, הן מנוע חשוב ומרכזי ללמידה ולבניית אישיות וזהות. הקהילה או פרטים בתוכה נותנים לנו משוב בלתי פוסק על התנהגויות, דעות, אופני לבוש וסגנון, ידע, כישרון ומיומנות.
- משובים עשויים להיות מודעים ומתוכננים או מקריים וספונטניים. המשוב הוא מפתח מרכזי בכינון הזהות ובהעצמתה. היעדר משוב יוצר קושי ממשי בהתפתחות הידע ובגיבושו, והוא עשוי לרמוז על התעלמות או אדישות.

סרטונים

פעילויות

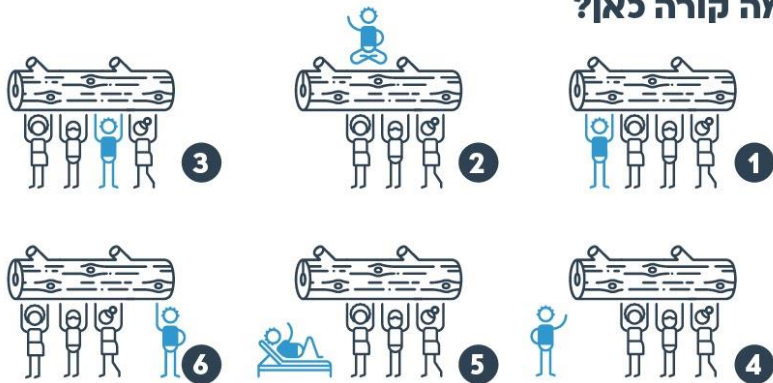
להרחבה

שלושה סוגי משוב, ברק ברבי, מכון ברנקו וייס [שלישה סוגי משוב, ברק ברבי, מכון ברנקו וייס](#)
שישה כובעי חשיבה בכיתה, אנה [שישה כובעי חשיבה בכיתה, אנה](#)
הערכת עמיתים, אתר אמי"ת גוגיה, רשת [הערכת עמיתים, אתר אמי"ת גוגיה, רשת](#)
אמי"ת [אמי"ת](#) [ורפילד, אתר StoryboardThat](#)

מטרה

להבין את מחויבות ואחריות הפרט לקבוצה ולחברה שבה הוא חי, וליצור אחריות משותפת וערבות הדדית בין התלמידים.

מה קורה כאן?

1. התבוננות אישית: כל אחד מהתלמידים

יקבל דף איורים.

המשתתפים יתבוננו באיורים המתארים מערכות יחסים אפשריות בין הפרט לקבוצה סביב משימה משותפת וייתנו כותרת לכל אחד מהמצבים.

אפשר להוסיף איורים המתארים מצבים נוספים, או להציע לתלמידים להוסיף איורים משלהם.

2. דיון קבוצתי: נחלק את התלמידים לקבוצות וננחה אותם לשתף את חבריהם בכותרות שהציעו ובמשמעותן, ולבחור איור אחד וכותרת המשקפים את המצב המיטבי במערכת יחסי הגומלין בין הפרט לקבוצה לדעתם.

3. שיתוף במליאה: כל קבוצה תציג את האיור והכותרת שבחרה ותנמק את בחירתה. נקיים שיח סביב השאלות:

- מהם היתרונות והחסרונות של כל מצב המתואר באיור (לפרט ולקבוצה)?
- מהו האיור המרגיז ביותר? מדוע?
- מה היה קורה אילו כולם היו נוהגים כמו הדמות הכהה באיורים 2, 4, 5 או 6?
- באיזה סוג של קבוצה הייתם רוצים לחיות? מדוע?
- כיצד ניתן להגיע למצב שבו כל פרט לוקח אחריות על חלקו בהתנהלות מיטבית של הקבוצה?

4. סיכום וניסוח כללים: ננסח עם התלמידים כללי התנהגות שהיו רוצים לאמץ ונתלה בכיתה.

5. אפשר לתלות את האיורים על אחד הקירות בכיתה כתזכורת למצבים האפשריים במערכת היחסים בין הפרטים לקבוצה, ולהפנות את התלמידים להתבוננות בהם כאשר עולה בכיתה מצב מאתגר מבחינה זו. כך נוכל להזכיר להם את הדיון שערכנו בנושא ואת ההסכמות שהגענו אליהן.

עוד רעיון

ישיבת חברים

מטרת המשחק היא ליצור אחריות משותפת בין כל המשתתפים:

1. המשתתפים נעמדים זה אחר זה במעגל, פנים אל גב.
 2. בספירה של המנחה "1-2-3", המשתתפים מתיישבים לאחור, וכל משתתף יושב על ברכי המשתתף שמאחוריו.
 3. שרים שיר בישיבה או סופרים עד 20.
 4. בספירה חוזרת, המשתתפים נעמדים בבת אחת, בלי ליפול.
- (ראו סרטון שמדגים את המשחק, וכן ספר מקוון עם הצעות למשחקים נוספים לגיבוש קבוצה וליצירת ערבות הדדית)

אמון הוא בסיס הכרחי לאחריות משותפת ולערבות הדדית. הגישה היחסית (Relational Approach) מעמידה בבסיסה את ההנחה שכישורים כגון עבודה קבוצתית, אחריות משותפת וערבות הדדית מצריכים אימון ופיתוח, וכי לא מספיק לחלק ילדים לקבוצות ולצפות שהדברים יקרו מעצמם. חלק מפיתוח הכישורים הללו יכול להעשות בדרך משחקית, דרך תרגילי האמון הבאים:

1. הובלת עיוור

התלמידים מתחלקים לזוגות, ואחד מוביל את השני בין מכשולים שונים, כאשר הוא מכוסה עיניים. (ראו בהרחבה בפרקטיקה: למידה שיתופית)

2. מטוטלת

עומדים במעגל כתף אל כתף, צמודים זה לזה, רצוי על דשא או בחדר עם מזרונים. מתנדבת/ת עומדת/ת במרכז המעגל, עוצמת/ת עיניים ונופלת/ת לצדדים כמטוטלת. על חברי המעגל לתפוס את העומדת/ת במרכז ברכות, ולהעבירם מיד ליד בצורה בטוחה.

3. קובייה בתוך קופסה

כל תלמיד/ה מקבלת/ת הזדמנות אחת להטיל קובייה. המנחה אומר/ת להם שרק מי שתוצאת הקובייה שלהם תהיה 6, יקבלו פרס. את הקובייה הם מטילים בתוך קופסה עם פתח קטן למעלה, כך שרק התלמיד/ה המטילה את הקובייה יכולה לראות את התוצאה ולדווח. מאפשר דיון – איך הרגשתם? האם התלבטתם אם להפר את האמון של המורה או של שאר הכיתה?

כדאי לבחור 2-3 תרגילי אמון מסוג זה המתאימים לקבוצת התלמידים שלנו, ולאחריהם לנהל דיון קצר:

- איך הרגשתם בזמן התרגיל?
- מי רצה להתנדב? מי חשש להפקיד עצמו בידי השאר? מדוע?
- מה נדרש מכל אחד ואחת מאיתנו, כדי להצליח במשחקי האמון?
- מה נדרש מאיתנו כקבוצה כדי להצליח?

עוד רעיון
תלמידים מעצבים את המרחב הכיתתי

רתימת התלמידים לעיצוב מחודש של המרחב הכיתתי יכולה לייצר חיבור ביניהם בשל התכנון והעבודה המשותפת. פעילות זו עשויה גם ליצור זיקה בין התלמידים למרחב המחודש, שיעניק להם תחושת ביתיות ושייכות, ולתרום להפיכת הכיתה לקהילה שעבדה כגוף אחד ליצירת "בית משותף". מומלץ לעבוד על פי השלבים הבאים:

1. בדיקות מקדימות

נבדוק מול הנהלת בית הספר:

- האם יש מגבלות שעלינו לקחת בחשבון: איסור צביעת קירות, סטנדרט ריהוט וכד'.
- מהי המסגרת התקציבית שנוכל לקבל לטובת העניין.
- האם יש בבית הספר עודפי ציוד – כורסאות ישנות מחדר מורים, מנורות, קומקום חשמלי וכו'.
- האם יש עודפי חומרי יצירה שנוכל להשתמש בהם.

נזמין את תלמידי הכיתה לחלום ביחד: **איך נעצב את המרחב כך שנרגיש בו בבית?**

- אפשר לערוך בין התלמידים תחרות שרטוטים, או לחלק לצוותים שימציאו רעיונות.
- אפשר גם לשלוח את התלמידים לחפש אתרי אינטרנט של סביבות למידה מעוצבות, לשם השראה.
- נוכל לקיים דבייט לבחירת הרעיון המוצלח, או לאסוף את כל הרעיונות שעלו ולערוך הצבעה לבחירת 3 רעיונות שנרצה ליישם.

3. חלוקה לצוותי עבודה

נחלק את התלמידים לצוותים על פי המשימות השונות. ניתן למנות לכל צוות תלמיד/ה מוביל/ה. לדוגמה:

- צוות צביעת קירות
- צוות תפירת וילונות
- צוות איסוף תרומות ציוד
- צוות קישוט מגירות אישיות

4. ביצוע

נשריין מסגרת זמן מספקת – יום או יומיים של עבודה. בהתאם לשכבת הגיל, כדאי לתת לתלמידים להוביל את הביצוע, לצלם ולתעד תוך כדי עבודה, ולבסוף להדפיס את התמונות ולתלות בכיתה או להכין מצגת מסכמת המדגישה את חדות העשייה המשותפת, ולשלוח אותה באמצעים דיגיטליים לתלמידים ולהורים.

רעיונות נוספים ודוגמאות להשראה: ראו בפרקטיקה – עיצוב סביבות למידה

עוד רעיון

אחריות משותפת על חיי היומיום

האחריות המשותפת היא נדבך חשוב בפיתוח תודעה של חיים בחברה הטרוגנית. הטמעה של עיקרון זה תיצור מציאות שבה כל אחד ואחת מהתלמידים מבינה/ה שהכיתה היא **מרחב ציבורי משותף**, שבו חיים אנשים שונים ומגוונים עם צרכים שונים, ושחלק מתפקידינו, פעולותינו וזהותנו צריכים להיות קשורים בשמירה על מרחב זה. כולנו שותפים לאחריות ועלינו לפעול למען הכלל, למצוא את המקום והתפקיד שבאמצעותם אנחנו מועילים ותורמים לסביבה, ולהתמודד עם עמדות אחרות וצרכים של אחרים.

דוגמה ליישום: ביה"ס א.ד.ם וסביבה

בבית הספר **א.ד.ם וסביבה** בגעש, הלמידה מתנהלת בכיתות תלת-גיליות – "תלתונים", שפועלות כמעין "חברת ילדים".

- בתחילת השנה כל תלתון בונה יחד אמנה כיתתית שמשמשת לאחר מכן כבסיס להתנהגות ולהחלטות. (ראו גם הפרקטיקה: **הבניית כללי כיתה**)
- בנוסף, תלמידי התלתון ממנים ועדות בנושאים שונים: ימי גיבוש, ימי הולדת, משמעת, איכות סביבה ועוד.
- האמנה הכיתתית היא הבסיס להחלטות ועדת המשמעת בנוגע לפתרון בעיות וסכסוכים המתרחשים בכיתה, לאי-עמידה בתורנויות, הפרעות בכיתה וכו' (ראו: סרטון המציג **טקס הענקת מפתח אחריות** לילד על ידי חברה לכיתה, על בסיס האמנה הכיתתית).

(מתוך: **חינוך הטרוגני, עמ' 70**)

עוד רעיון

ממכרים לשותפים

כלי זה מחדד את ההבדלים בין זרים, מכרים, חברים ושותפים, ומדגיש את חשיבותה של מחויבות לשותפות הכיתתית. מבחינה מתודית יש בו מעבר לסירוגין בין משימות בצמדים לאיסוף במליאה.

1. משימה בצמדים : הגדרות

נבקש הסבר (מהצעירים יותר) או הגדרה (מהבוגרים יותר) למילים : זר, מכר, חבר, שותף. דוגמאות :

- **זר** הוא מי שאיני מכירה
- **מכר** הוא מי שאני יודעת מי הוא ואולי דיברתי איתו פעם
- **חבר** זה מישהו שאני נהנה להיות איתו ואנחנו עוזרים זה לזה
- **שותף** הוא מישהו שאיתו חולקים רכוש או פעילות משותפת או אחריות כלשהי

נבקש גם דוגמה מחיי הילדים לכל קטגוריה. למשל :

- האדם שתפר את החולצה שאני לובש הוא זר לי
- השכנה מהבניין ממול היא מכרה
- בועז הוא חבר שלי
- האמהות שלנו שותפות בהסעות לחוג, כל שבוע אימא אחרת

2. דיון במליאה : המשגה

נברר עוד יותר את ההבדלים ונשאל שאלות כגון :

- האם זר יכול להיות מכר?
- האם מכר יכול להיות חבר?
- האם זר יכול להיות חבר?
- האם זר יכול להיות שותף?

(למשל : שני אנשים שלא מכירים זה את זה מחכים באותה תחנת אוטובוס, הם שותפים כי הם חולקים את התחנה)

- האם מכר יכול להיות שותף?
- (למשל : השכנה ממול ואני חולקים את התור לקופאי במכולת)
- האם חבר יכול להיות שותף?
- (אולי אם אנחנו חולקים את ספסל הלימודים?)

3. משימה בצמדים : שותפים

נבסס את ההבנה על אנשים שהם שותפים במשהו.

- השלימו את המשפט : סטטיק ובנאל הם שותפים כי ...
 - הוסיפו שלושה משפטים נוספים עם רעיונות משלכם.
- למשל : אני ואחותי שותפים כי אנחנו חולקים חדר ומחשב, או חולקים תורנות הורדת פח וריקון מדיח.

4. איסוף במליאה : שותפים

נשמע את המשפטים של הצמדים ונגיב, נחדד, נשאל, נבסס הבנה.

5. משימה בצמדים : שותפות מחויבת

איך שותפים צריכים להתנהל זה עם זה?

- חשבו על שותפים קרובים מאוד זה לזה. למשל : שותפים עסקיים או שחקנים בנבחרת ספורט או חיילים באותה יחידה בצבא. כל צמד תורם לפחות שלוש דוגמאות ומסביר מה הופך אותם לשותפים מחויבים.

6. איסוף במליאה: סיכום

כותבים על הלוח את התנאים להצלחת שותפות. מדגישים שהדבר החשוב ביותר בין שותפים הוא שיסכימו מה הם עושים ביחד, איך הם עושים את זה ומי עושה מה. אנחנו שותפים כי אנחנו חולקים את האחריות למסע הלמידה וההצלחה במהלך השנה – יש בינינו ערבות הדדית.

אפשר להמשיך לפעילות של **הבניית כללי הכיתה עם התלמידים**, ולסיים בכתיבת הסכם שותפות כיתתי הפותח במילים: **כשותפים שחולקים אחריות להצלחת תלמידי הכיתה במסע הלמידה השנה אנחנו מתחייבים...**

אפשר גם

דוגמה מתחום ידע: מחשבת ישראל/תרבות ישראל

מקריאים את קטעי המדרש ודנים במשמעויות שלהם בקשר ליחסי פרט, קבוצה ואחריות אישית:

- מה אגוז זה אתה נוטל אחד מהקרי (ערימה) וכולם מידרדרים ומתגלגלים זה אחר זה, כך הם ישראל – קח אחד מהם וכולם מרגישים.

(שיר השירים רבה ו, יא)

- כל ישראל ערבים זה לזה. למה הם דומים? לספינה שנקרע בה בית אחד, אין אומרים: נקרע בית אחד בספינה, אלא נקרעה כל הספינה כולה. (תנא דבי אליהו רבה יא)

- בנוהג שבעולם, אדם נוטל אגודה של קנים – שמא יכול לשברם בבת אחת? ואילו נוטל אחת – אפילו תינוק יכול לשברם. (מדרש תנחומא לפרשת ניצבים, א)

אפשר גם

חונכות רב-גילית

תלמידים בוגרים יוכלו לפתח תחושת אחריות עמוקה ואכפתיות לזולת אם יקבלו אחריות, ככיתה וכפרטים גם יחד, על כיתת תלמידים צעירים יותר. התלמידים הצעירים שיש להם "חבר בוגר", יוכלו להרגיש בטוחים יותר בבית הספר.

1. שיבוצים

נשבץ חונכים ונחנכים שיש ביניהם הפרש של שנתיים לפחות. מומלץ לשבץ לכיתת תלמידים בוגרים, נחנכים צעירים הלומדים כולם באותה הכיתה. היתרון בכך הוא גם לוגיסטי (קביעת סדירות ביתר קלות), אבל גם בתרומה לפיתוח האחריות המשותפת של כיתת הבוגרים כלפי כיתת הצעירים.

2. הכנת החונכים

נקדיש זמן להכנת התלמידים הבוגרים לחונכות, דרך עיסוק בשאלות הבאות:

- מדוע לדעתכם הוחלט בבית הספר על תוכנית החונכות?
- מהו תפקידנו כחונכים?
- מה המשמעות של עזרה לתלמיד/ה צעיר/ה יותר? (חיזוק הביטחון שלהם, לא לפתור במקומם דברים, להוות עבורם אוזן קשבת, להיות חברים למשחק וכד')
- מה הערך שאני יכול/ה לקבל מתפקידי כחונכ/ת?

3. תוכן הפעילות

מומלץ ליצוק תוכן לחונכות ולא להשאירה לתלמידים כזמן מפגש חופשי (לפחות לא בתחילת התהליך). דוגמאות לתוכן אפשרי:

- עזרה לימודית
- פעילות יצירה משותפת, על פי הנחיות או נושא משותף לכלל הכיתה
- פעילות משותפת של **תרומה לקהילה**
- פעילות משותפת בזמן הפסקה פעילה
- לימוד משותף (**חברותא**)
- הכנת טקס משותף לקראת חג
- **אימוץ וטיפוח משותף של אתר אקולוגי בסביבת בית הספר**

(מבוסס על Cross-age Peer Tutoring, ארצות-הברית. לקוח מפרקטיקות הוראה במחקר – ERI)

אפשר גם טלפון שבו

נבקש מהתלמידים לעמוד בטור אחד אחרי השני בסדר אקראי. שלבי התרגיל:

1. סבב ראשון: מילה

נלחש מילה אחת באוזני התלמיד/ה הראשונה בטור. התלמיד/ה לוחש/ת לבאה בתור את מה ששמע/ה מהמורה וכן הלאה. המטרה היא להגיע לסוף הטור עם אותה מילה שבה פתחנו.

2. סבב שני: משפט

באותו אופן נלחש משפט בן 4-5 מילים לתלמיד/ה הראשונה וכו'. שוב, המטרה היא לשמור על נכונות המשפט שמועבר מפה לאוזן עד לסוף הטור.

3. סבב שלישי: משפט + מחוות גוף

נלחש משפט באוזני התלמיד/ה הראשונה ונוסיף סימן ותנועת גוף. התלמיד/ה מעביר/ה הלאה את המשפט ואת התנועות. למשל:

- **המילה:** צחצוח.
- **המשפט:** רעות צחצחה שיניים, יצאה מהבית ושכחה לנעול.
- **משפט ושפת גוף:** נוסיף שפת גוף מתאימה לצחצוח השיניים וליציאה מהבית בלי לנעול.

4. סיכום

שאלה לדיון: מה תרם לנו התרגיל? לכל תלמיד/ה בקבוצה יש אחריות משותפת לתוצאת המשחק. עלינו להיות

קשובים וערניים, ולהעביר את המסר באופן מדויק כדי לצלוח את התרגיל. האחריות המשותפת והרצון להצליח במשימה, יוצרים ערבות הדדית בין המשתתפים.

הערה: רצוי לשחק גם בקבוצה קטנה של תלמידים כדי ליצור שייכות לקבוצה ולעורר חשיבה ודיון בין-אישי

טיפים	כדאי לזכור
כדאי להשתמש בפרקטיקה בתחילת השנה לאחר תיאום ציפיות בכיתה, או בעקבות משבר כיתתי או בין-אישי של גילויי חוסר אחריות של פרט/ים בקבוצה והתרופפות תחושת הערבות ההדדית בכיתה.	אקלים כיתתי חיובי ויצירת תחושת שייכות ואחריות הדדית, הם מאפיינים חשובים המשפיעים על תחושת הרווחה של התלמידים ועל הפניות שלהם ללמידה.
מומלץ לדון בשאלה כיצד ניתן לחזק ערבות הדדית בקבוצה וליצור אחריות משותפת, במסגרת בניית הכיתה כקבוצה חברתית.	באמצעות פעולות המחזקות את הערבות ההדדית, התלמידים לומדים לזהות מצבים חברתיים, מגלים עירנות גדולה יותר לתהליכי החשיבה וקבלת ההחלטות בכיתה, מחזקים את המודעות החברתית שלהם ואף עשויים לסגל תפיסה אמפתית שתסייע להם לזהות מצבי פגיעה בזולת ולגלות אחריות לדיווח או לעזרה כדי להתמודד עם המצב.
חשוב להביא למודעות המשתתפים כי קיימות אפשרויות רבות לניהול מערכות היחסים בין הפרט לחברה, וכי כולנו שואפים לחיות בקבוצה שבה כל החברים תורמים כמיטב יכולתם.	

סרטונים	פעילויות	להרחבה
כוחה של קבוצה: שלוש פרסומות אנימציה	אפשר לפתוח או לסיים את הפעילות עם השיר כולנו רקמה אנושית אחת	חשיבות הפרט לקבוצה, ילדים בסיכוי
משחקי חיבור: מראה תפקיד המורה בעבודה בקבוצות הטרוגניות, המרכז לסימולציה	ערבות הדדית, אחריות ומחויבות: שיר של יום, משרד החינוך	חיבור זה שם המשחק, ספר מקוון

מטרה

לחשוף את התלמידים לשונות ביניהם בתחומים מגוונים, ולקדם התייחסות סובלנית ומכילה כלפי השונה.

מצא/י את הדומים לך

1. נזמין את התלמידים להסתובב בכיתה באופן חופשי, כשברקע מוזיקה.
2. ברגע שנעצור את המוזיקה, על כל תלמיד/ה להצטרף במהירות לעוד תלמידים על פי ההיגד עליו נכריז. התלמידים ישתפו בקצרה זה את זה בהתייחס לנאמר בהיגד:
 - מצא/י תלמיד/ה שאוהב/ת לקרוא ספרים של סופר שאת/ה אוהב/ת
 - שני תלמידים שאוהבים מקצוע שאת/ה אוהב/ת
 - שלושה תלמידים שאוהבים מאכל שאת/ה אוהב/ת
 - ארבעה תלמידים שאוהבים לעסוק בשעות הפנאי בפעילות שאת/ה אוהב/ת
 - חמישה תלמידים שאוהבים שיר שאת/ה אוהב/ת
 - שישה תלמידים שאוהבים משחק שאת/ה אוהב/ת
 - קטגוריה אחת שתבחרו שבה לפחות 10 תלמידי הכיתה הדומים זה לזה

מצא/י את השונים ממך

ננחה את התלמידים כמו בתרגיל הקודם, אך כשהמוזיקה נעצרת עליהם לחבור ל:

- שני תלמידים שאוהבים לקרוא ספרים מהסוג שאת/ה פחות מתחבר/ת אליהם;
- שני תלמידים שאוהבים סדרות טלוויזיה שונות ממה שאת/ה אוהב/ת;
- שני תלמידים שאוהבים מאכלים שאינך אוהב/ת;
- שני תלמידים שבשעות הפנאי אוהבים לעסוק בפעילויות פנאי שונות משלך;
- שני תלמידים שאוהבים להאזין לשירים שאת/ה פחות אוהב/ת;
- שני תלמידים שאוהבים לשחק בסוג משחק שאת/ה מעדיף/ה לא לשחק בו.
- קטגוריה אחת שתבחרו שבה לפחות 10 תלמידים בכיתה שונים זה מזה.

דומים אבל שונים

- ננחה את התלמידים שוב כמו בתרגילים הקודמים, אך כשהמוזיקה נעצרת עליהם להצטרף במהירות לתלמידים שעונים על ההיגדים של "דומים אבל שונים":
- שני תלמידים שדומים לי במשהו אחד אבל שונים ממני במשהו אחר (מראה, יחס ללימודים, פעילות פנאי, תכונות, כישרים, מעורבות חברתית, משחקים, הרגלים).
 - יש לציין במה הם דומים לי ובמה הם שונים ממני.

השונות בסביבה הקרובה (מתאים לעל-יסודי)

1. נחלק את התלמידים לקבוצות על פי מקום המגורים.
2. נבקש מהם לתאר את האוכלוסייה בבניין, בשכונה או ביישוב: מעמד כלכלי-חברתי, צרכים מיוחדים ומוגבלויות, מוצא עדתי, השתייכות דתית-חילונית, השתייכות מגזרית וכדומה.
3. נשאל: כיצד הייתם מאפיינים את האוכלוסייה? (הומוגנית-אחידה או הטרוגנית-מגוונת?) מהם היתרונות והחסרונות שבמאפייני הרכב האוכלוסייה? (התייחסו לתחושת שייכות, גיוון, עניין) מה הייתם רוצים לשמר? לשפר? כיצד?

שיתוף בעקבות התרגילים

- מה היה לכם קל יותר: למצוא משתתפים דומים לכם או שונים מכם?
- ספרי על משהו חדש שגילית על עצמך או על הקבוצה בעקבות הפעילות?
- מה תרומתה של השונות? (ברמה האישית וברמה הקבוצתית, ביחס לתחושת השייכות, לגיוון, לעניין)
- השונות אצלנו בכיתה/בשכונה/בעיר: מה אתם אוהבים במיוחד? מה פחות? מדוע?
- אילו ערכים השונות מזמנת? (גיוון, עניין, סובלנות, הכלה, שוויון הזדמנויות)
- מה אתם ממליצים לשמר? לשפר? כיצד?
- תכננו את הצעדים הנדרשים כדי ליישם זאת.

דברים שרואים מכאן, לא רואים משם

1. נזמין 4 מתנדבים שיעמדו כל אחד ליד קיר אחר בחדר הכיתה.
2. נבקש מכל מתנדב לתאר מה הוא רואה.
3. נקיים דיון על נקודות המבט השונות באותו חדר כמטאפורה לזוויות מבט שונות של אנשים שונים כלפי אותה סיטואציה. נשוחח על היכולת לגלות סקרנות ופתיחות לרעיונות חדשים כאשר מתבוננים על המצב ממגוון נקודות מבט, וכיצד ניתן להשתמש בחשיבה יצירתית כדי לדמיין נקודות מבט של אנשים שונים מתוך סובלנות ואמפתיה לשונה מאיתנו.

עוד רעיון

מצבים אותנטיים בכיתה

הדרך האפקטיבית ביותר לחנך להכרת השונה היא להשתמש במצבים אמיתיים שעולים בכיתה במסגרת האינטראקציה בין התלמידים. למשל:

- ויכוחים הנוגעים להבדלים בין התלמידים
- קונפליקטים סביב מקרים של התנשאות, פגיעה או עלבון
- תגובות הנובעות מבורות
- התנהגות המבוססת על ההנחה שכולם דומים

לעבודה עם מצבים אמיתיים יש כוח רב משום שהעיסוק הוא אותנטי: המצב אינו תיאורטי אלא רלוונטי לחיי התלמידים וסביר שיחזור על עצמו בצורה כזו או אחרת, כך שלמידה יש תכלית ברורה.

איך עושים זאת?

1. מזהים הזדמנויות

במסגרת ההוראה השוטפת וכן בזמנים לא פורמליים (הפסקות, טיולים), נהיה ערים למצבים שמאפשרים התערבות ושיח. הנה כמה דוגמאות:

- תלמיד מכנה תלמיד אחר בשם גנאי כגון "הומו", "קוקסינל", "ערס", "דובה"...
- תלמיד מגיב בהפתעה הנובעת מחוסר היכרות עם אפשרויות חיים אחרות: "מה, אתם לא נוסעים בשבת?", "מה, אין לכם מחשב בבית?", "מה, אף פעם לא הייתם בחו"ל?"
- נזרקת לחלל הכיתה הערה מכיליה: "כל הערבים הם...", "כל הדוסיים הם...", "כל הבנות הן..."

2. יוזמים שיח כיתתי

בתגובה למצב האותנטי שזיהינו, מאפשרים לתלמידים לחשוב ולדבר על הנושא. כדאי לשים לב לדברים הבאים:

- הדגש בשיחה הוא על התלמידים כפרטים וכקבוצה. ניתן מספיק זמן למחשבה ונזמין תגובות של התלמידים.
- חשוב לא להטיף מוסר או לכעוס, אלא לשאול שאלות ולהקשיב למגוון דעות.
- אפשר להתמקד בשאלות מערערות כגון – ואם היה יושב כאן מישהו מהאוכלוסיה שאנחנו מדברים עליה, איך הוא היה מרגיש לדעתכם? איך הייתם מגיבים אם זה היה קורה למישהו במשפחה הקרובה שלכם?

- גם אם תלמיד/ה משקפת/ת תפיסת עולם סגורה כלפי האחר, חשוב לא למהר להשיב או לתקן. עדיף לתת הזדמנות לתלמידים אחרים להגיב. האמירה שלהם תהיה לא פחות אפקטיבית מאשר שלנו.

3. מוודאים שהמסר הערכי עובר

עם כל האמור לעיל, חשוב לשים לב שבמהלך הדיון עוברים באופן ברור הדברים הראויים לחיזוק כגון החשיבות בראיית האחר ובכניסה לנעליים של מי שחויית החיים שלו שונה משלנו, וגם הדברים הראויים לגינוי – אמירות פוגעניות, גזענות והכללות מעליבות. חשוב כמובן לכל אורך השנה לחזק התנהגויות ואמירות חיוביות כדי שהאמירות השליליות לא יחזרו על עצמן בכיתה.

אפשר גם

בחן את עצמך: יכולת ההכלה שלי

1. נחלק לתלמידים טבלה ובה סוגי "אחרים" שונים (עולה חדש, בעלי מוגבלויות, מגזרים שונים וכדומה).

ראו טבלה

2. נבקש מהתלמידים למלא את הטבלה על פי הקריטריונים.

3. נערוך דיון כיתתי במליאה בעקבות השאלונים ולאור דברים שיעלו מהתלמידים.

כדאי לזכור

השונות מצויה בכל אדם. כל אדם שונה מרעהו. לכל אחד ואחת מאיתנו נוח לראות את צרכיו, הרגליו ודעותיו כדבר הנכון והאמיתי. אך לעיתים השונה מאיתנו עשוי להעשיר את עולמנו ולגוון אותו, ולהעצים את הקיום שלנו.

ביסוד הכרת השונה עומדים ערכים כגון: כבוד אדם, שוויון, צדק, סובלנות, קבלה והכלה, דמוקרטיה, זהות ושייכות. מומלץ לשוחח עליהם עם התלמידים במהלך הפעילויות השונות. קבלת השונה וראייתו כשווה צריכה להיבנות על אמון ביכולות של כל אדם ומאמונה בכך שכל בני האדם שווים.

טיפים

אפשר לנסח היגדים הקשורים לתחום הדעת, במקום היגדים כלליים למציאת הדומה והשונה. למשל: בשיעור תנ"ך, מי מזדהה עם דמותו של שאול המלך, מי מזדהה עם דמותו של דויד וכדומה.

כדאי לנצל את ההזמנה להתבונן באחר, לזהות בו את עצמי ולהבין שגם הוא רואה בי את עצמו, כדי לעורר שיח בין-אישי, חוויה של סובלנות, חברות, הדדיות וסולידריות.

ניתן להצטרף לתוכניות כגון **בתי ספר תאומים** או פרויקט **תקווה ישראלית**.

סרטונים

[אנימציה: ללא מילים, מפגש בין קבוצות שונות](#)

[ציפורים על חוט תיל: אנימציה, קבלת השונה](#)

[זרה בתוכנו: נערה מהעדה האתיופית שמגדלת את אחיה, זוכה בתחרות ריצה ובכספי זכייתה רוכשת עבורו זוג נעלי ספורט](#)

[הכלה ושילוב: יהלי סעדה](#)

[סטלה יאנג: אני לא השראה שלכם \(TED\)](#)

[צעירים עם מוגבלות דורשים: תעשו מקום](#)

[בחזית הכיתה: תסמונת טורט](#)

["עברית שפה קשה": מורה עולה בכיתה, מרכז הסימולציה](#)

["היא לא משלנו": מורה עולה בחדר המורים, מרכז הסימולציה](#)

להרחבה

[מסמכי וורד:](#)

[שווים כל כך, דומים כל כך](#)

[ארץ העיוורים](#)

[בישראל תמיד נהיה כושים](#)

[מפגשים בחברה הישראלית](#)

[סליחה על השאלה – כאן 11 \(כל הסדרה\)](#)

פעילויות

[קבלת השונה – ערכת פעילויות, מט"ח](#)

[בואו נשנה ביחד \(הגיל הרך\)](#)

[חינוך חברתי – קבלת השונה והאחר \(יסודי\)](#)

מטרה

לעודד ולקדם מעורבות חברתית בקרב ילדים ובני נוער.

חשוב להעלות למודעות ערכים חברתיים כדוגמת אכפתיות, הגינות ועזרה לזולת, ולשאוף לכך שהתלמידים יפתחו רגישות לצרכים חברתיים, לימודיים או כלכליים של חבריהם לכיתה ולבית הספר, יהיו מעורבים בקהילה ובמדינה, ויהיו שותפים ליוזמות הנותנות מענה לצרכים חברתיים בסביבתם.

דיון בסוגיות חברתיות

1. שיח בעקבות שיר

נפתח בהשמעת שיר המתייחס לסוגיות חברתיות. לדוגמה:

- בתוך נייר עיתון
- אני ואתה נשנה את העולם
- כולנו זקוקים לחסד
- שוועת עניים

נקיים שיח בעקבות השיר – מה הוא מעורר בנו? אילו תחושות, רצונות, מחשבות?

2. דיון בעקבות סרטון

לחילופין או כהמשך לשיח על השיר, אפשר לצפות בסרטון המתייחס לצרכים וליוזמות חברתיות ולקיים **דיון** בעקבותיו. לדוגמה:

- שְׂרָשֶׁרֶת מַעֲשִׂים טוֹבִים ("תַּעֲבִיר אֶת זֶה הָאֵלֶּה")
- פִּרְסוּמַת תַּאֲלֻנְדִּית – נִתְּיָנָה
- לִשְׁחַק עַל הַמַּיִם (סֵרְטוֹן מוֹטִיבְצִיָּה)

שאלות לדיון:

כיצד באה לידי ביטוי המעורבות החברתית בשיר/בסרטון? (אמירות, מעשים, התנהגויות) מי השותפים למעורבות החברתית? (נותנים, מקבלים, הסביבה) במה תרמה המעורבות החברתית? (לנותנים, למקבלים ולסביבה)

3. שאלון אישי

נבקש מהתלמידים לענות על שאלון אישי כדי לחדד את עמדותיהם האישיות ואת הפעולות האפשריות כתגובה למצבים שונים. **שאלון לדוגמה: אכפת לי / לא אכפת לי**

4. סיכום

נסכם בעזרת התייחסות לשאלות כגון :

- איזו מציאות חברתית משתקפת בסרטונים, בשירים או בכתבות?
- אילו תחושות עולות בכם לנוכח תמונת המציאות הזו?
- האם צרכים בסיסיים של חלשים בחברה אמורים להטריד אותנו? מדוע?
- באיזו חברה אנחנו רוצים לחיות?
- באיזו מידה אנחנו מחויבים לסייע וכיצד?
- מה תפקידה של החברה או המדינה במילוי צרכי הפרטים שבתוכה?
- באילו תחומים לדעתכם יכולים בני נוער להיות מעורבים ולהשפיע על עיצוב החברה?

ראו הצעות נוספות בפרקטיקה: עידוד אישי למעורבות חברתית

עוד רעיון

אקטואליה נכנסת לכיתה

מעורבות חברתית ואזרחית עשויה לצמוח על רקע היכרות עם סוגיות שונות בחברה הישראלית והבנה שלהן, כפי שהן מתממשות בעולם סביבנו. לשם כך ניתן להשתמש בכלי של הכנסת אקטואליה לכיתה, דרך קבע:

1. מיסוד שגרת "זמן אקטואליה"

כדאי לסמן זמן קבוע במערכת השבועית שבו דנים באירועי השעה. זה יכול להיות חלק משיעור חינוך, או משבצת זמן קבועה כגון קריאת עיתון יומי מדי בוקר.

2. הצגת כתבה על נושא אקטואלי

על המורה לבחור כתבה רלוונטית מהימים האחרונים ולהביא אותה בפני התלמידים, רצוי כלשונה. עם הזמן, ניתן לשכלל שלב זה באחד או יותר מהאופנים הבאים:

- **אחריות לתלמידים:** נזמין אותם לקרוא עיתון בבית ולאתר אירועים שירצו לדון בהם בכיתה.

- **נקודות מבט שונות:** להביא כתבות מעיתונים שונים על אותו נושא כדי לתת מבט רב-ממדי.

3. דיון בערכים

נרצה להרחיב מעבר למידע המובא בכתבה, ולדון עם התלמידים בשאלה – באילו סוגיות ערכיות נוגעת הכתבה? אילו ערכים עולים מהעיסוק בנושא?

4. הארת מתחים

בהתאם לגיל התלמידים, נרצה גם להאיר מתחים שעולים מהנושא, למשל – חירות הבחירה מול ערך השוויון, בריאות הציבור מול הזכות לפרטיות וכדומה.

5. קריאה לפעולה

המטרה כאן אינה רק עדכון בענייני השעה אלא גם עידוד למעורבות. לכן לגבי כל נושא נסיים את הדיון בשאלה – איך אנחנו יכולים לפעול ולהשפיע? מה חלקנו בנושא? ניתן להשתמש בתשובות כבסיס לפעולות מעורבות חברתית של הכיתה או השכבה.

שימו לב! חשוב לשמור על רף ערכי גם באופן ניהול הדיון, להקפיד לכבד דעות שונות, ולשאוף לכך שכמה שיותר דעות יישמעו בכיתה.

בוגרים מספרים

מקור השראה נוסף, שבכוחו לעורר מוטיבציה למעורבות ולעשייה חברתית, יכול להיות שמיעת חוויות ממקור ראשון, של מי שלקח חלק בעשייה חברתית משמעותית. יתרונם של סיפורים כאלו הוא בפרספקטיבה שהם מספקים.

1. איתור אדם מתאים

ניתן להזמין תלמידים משכבות בוגרות יותר, אשר לקחו חלק בעשייה משמעותית במסגרת בית הספר או הקהילה. דוברים כאלה יוכלו להוות דמות להזדהות עבור התלמידים. לחילופין, ניתן להזמין מבוגר בעל עשייה מעוררת השראה.

2. מפגש ושיחה

כדי למקסם את השפעת המפגש, ננחה את האורח/ת להתייחס לנושאים הבאים :

- רקע לסיפור : איך קרה שהגעתי לעסוק בפעילות זו?
- מה רציתי להשיג? מה הייתה מטרת הפעילות? מה הייתה הבעיה?
- עם אילו קהלים פעלתי?
- מה עשיתי? איזו דרך פעולה נבחרה ומדוע?
- איך זה הרגיש?
- (כדי לאפשר הזדהות רגשית, חשוב לדווח לא רק על העשייה אלא גם על התחושות, הרגשות, התגובות שקיבלו והמחשבות שהתעוררו בעקבות הפעילות.)

3. תגובות התלמידים

במהלך המפגש נחלק לתלמידים כרטיסיות למילוי בעת ההקשבה, ועליהן סמלים : (גרפיקה נעמה)

- סימן קריאה : משהו שהבנתי בעקבות השיחה
- סימן שאלה : משהו שארצה לשאול
- פלוס : חיזוק חיובי לדובר/ת (מה אני חושב/ת או מרגיש/ה בעקבות הסיפור).

4. שיח מסכם

לאחר המפגש עם הבוגר/ת המספר/ת, נקדיש זמן לשיח במליאה על התגובות שהתלמידים כתבו בעת ההקשבה, וננסה לחלץ מתוכן – איזו השראה קיבלנו מהשיחה ואיך נוכל לתרגם זאת להגברת המעורבות שלנו בעשייה חברתית ואזרחית.

אספת כולם

"אספת כולם" או פרלמנט בית ספרי, זוהי מליאת בית הספר : כל מי שמעוניין מתוך תלמידי בית הספר ואנשי הצוות, מתכנסים יחד, מעלים נושאים לדיון, מציעים יוזמות לשינוי, דנים ברעיונות השונים, ומחליטים כיצד לפעול בדרך של הצבעה דמוקרטית שבה לכל אחד ואחת קול שווה.

(ראו דוגמה להחלטות שהתקבלו בפרלמנט בית הספר הדמוקרטי הוד השרון)

אפשר גם להוסיף בכל כיתה שעת קהילה – בשעה זו נפגשים תלמידי הכיתה להעמקה בדיון שעלה במליאה הבית ספרית, או בוחרים יוזמות או נושאים לדיון שברצונם לעלות במליאה. כל כיתה מעמיקה בדיונים או ביוזמה שהוצעה, ומתקדמת יחד עם מחנכת/ה הכיתה בעשייה על פי בחירתה לאור ההחלטות שהתקבלו.

בנוסף לפרלמנט בית ספרי, אפשר לקיים מדי פעם גם **פרלמנט של קבוצת בתי ספר** סביב נושא מסוים. ראו בהרחבה כאן: **דוגמה להקמת פרלמנט בית ספרי ב-8 שלבים פשוטים (קובץ מצורף)**

(אספת כולם: מבוסס על פרלמנט בביה"ס השיטה, רחובות)

אפשר גם

הושטת יד: כפפות

מטרת הפעילות היא לאפשר התבוננות על עצמי ועל האחר כדי לעודד מעורבות ומודעות לצורכי האנשים שמסביבנו.

1. הכנת הכפפות

כל תלמיד/ה מנפח/ת שתי כפפות גומי חד-פעמיות: על כפפה אחת רושמים את השם הפרטי, ועל הכפפה השנייה מילה אחת מתוך מאגר מושגים הקשורים למטרת הפעילות. למשל:

- עזרה
- סיוע
- הושטת יד
- הרמת כפפה
- ראיית עצמי
- ראיית האחר
- התנדבות
- תרומה
- אמפתיה

מפזרים את כל הכפפות במרכז החדר ומערבבים ביניהן.

2. משימה 1: הכפפה שלי!

כמה זמן לוקח לכם למצוא הכפפה שלכם, להושיט יד לעברה ולהרים אותה? התלמידים מסתובבים בחדר וכל אחד מנסה למצוא את הכפפה שלו. מודדים זמן עד שכולם מוצאים את הכפפה עם השם שלהם.

3. משימה 2: כפפות של אחרים

מפזרים שוב את הכפפות בחדר ומתחילים מחדש: כמה זמן לוקח לכם להושיט יד לבלון שלידכם ולהושיט אותו למי שזה שייך לו? התלמידים מוצאים בלוני-כפפות של חבריהם ומוסרים אותם לזה. שוב מודדים זמן.

4. משימה 3: כפפות מושגים

קעת מפוזרות על רצפת החדר רק כפפות המושגים. כל תלמיד/ה בוחר/ת מושג אחד שהוא או היא מתחברים אליו במיוחד לאחר ההתנסות.

5. דיון במליאה

לאחר ביצוע המשימות, נסו לתאר את החוויה שלכם מההתנסות. למשל:

- מה היה לי יותר קל? לעזור לעצמי או לראות את האחר?

- מתי היה לי יותר נעים – כשמצאתי לעצמי את הכפפה או כשמצאתי לאחר/ת?
- האם כשחיפשתי את הכפפה של עצמי, שמתי לב אילו שמות היו לידי?
- איזו תחושה הייתה לי כשניתנו לי המשימות השונות?
- מהי המשמעות של הושטת יד עבורי?
- איך הרגשתי כשהושיטו לי יד?
- באיזה אופן העניקו לי את הכפפה?
- באיזה אופן הושטתי את הכפפה?

דגשים במהלך השיח:

- כשהרמתי וחיפשתי את הכפפה שלי, זה לקח יותר זמן מאשר להרים כפפה עם שם של מישהו אחר ולהושיט לו אותה.
- לפעמים אנחנו כל כך שקועים בעצמנו ולא רואים שמושטים לעברנו יד.
- לפעמים אנחנו לא מוכנים לקבל את היד המושטת.
- לפעמים אם נשחרר ונושיט יד, דברים יכולים להסתדר יותר מהר.
- העצירה וההתבוננות יכולים לסייע לי ולסייע לאחר.

(מבוסס על פעילות מחטיבת הביניים חיים גורי, נתניה)

כדאי לזכור	טיפים	
אחת ממטרות החינוך במדינת ישראל היא "לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי". במסגרת הפעילויות המעודדות מעורבות אישית ואזרחית, התלמידים אמורים לפתח רגישות לצרכים חברתיים, לימודיים או כלכליים של הזולת – בבית הספר, בקהילה ובמדינה, ולפתח דרכים ויוזמות למתן מענה לצרכים.	חשוב להדגיש שמעורבות חברתית אינה אירוע חד-פעמי אלא תהליך מתמשך שצריך להיות מלווה בשיחות עיבוד ורפלקציה, בשיח ערכי ובשיתוף הסביבה על מנת להפוך לאורח חיים. מומלץ להיעזר בכלים וברעיונות מתוך התוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית באתר מנהל חברה ונוער. התוכנית פועלת במערכת החינוך החל משנת הלימודים תשע"ה, ומשמשת תנאי סף לקבלת תעודת בגרות.	
ל ה ר ח ב ה	פ ע י ל ו י ו ת	ס ר ט ו נ י מ
התוכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית	בתוך נייר עיתון	לשחק על המים
מעורבות חברתית כמשפיעה על האושר	לצאת מהבועה	שרשרת מעשים טובים
אכפתיות, פעולה, השפעה – החברה האזרחית בישראל, ג'וינט ישראל		פרסומת תאילנדית – לתת
התנדבויות בביה"ס עתיד מדעים לוד		

מטרה

לקשר בין אירועים אקטואליים לבין נושאים בתוכנית הלימודים ולפתח חשיבה ביקורתית ויכולת לנקיטת עמדה.

1. **נחשוב אילו נושאים אקטואליים** שעומדים על סדר היום יכולים להתחבר לתוכנית הלימודים. למשל: פדיון שבויים, משבר האקלים, תרומת איברים, בחירות לכנסת או לרשויות המקומיות וכד'. נעורר את סקרנותם של התלמידים על ידי שאלה, תמונה, כתבה מהעיתון או סרטון. נעודד הבעת רגשות ושיתוף בידע הקודם שלהם בנושא: מה שמעתם על זה? מה ראיתם בחדשות?...

כשצפוי אירוע משמעותי בקנה מידה עולמי, ארצי או יישובי – כדאי לחשוב מראש איך לשלב התייחסות אליו ברצף השיעורים. לדוגמה: לקראת בחירות לכנסת או למועצת העיר נוכל לשלב אירוע בחירות שקשור לתכנים הלימודיים שלנו, להקים מפלגות שינסו לשכנע בנושא מסוים ולקיים הצבעה בקלפי.

שאלה פוריה היא שאלה
פתוחה, מערערת, עשירה, רלבנטית וטעונה

2. **נמקד את הדיון באמצעות ניסוח שאלה פורייה** – שאלה פתוחה, מערערת, עשירה, רלוונטית וטעונה. למשל: מהי ציונות היום? (היסטוריה) האם מדינה דמוקרטית יכולה להיות יהודית ולהיפך? (אזרחות) האם האדם הוא תוצר של תורשה או סביבה? (ביולוגיה)

עד כמה דרמטית התחממות כדור הארץ? (רב תחומי)

3. **נזמין את המשתתפים לאתר מידע רלוונטי** ממקורות שונים: עיתונים, אינטרנט, ראיונות... לאחר שאספו מידע, נבקש מהם להביע עמדה משלהם בנושא האקטואלי, שתהיה מבוססת גם על הידע שרכשו במהלך לימוד התכנים מתוכנית הלימודים.

4. **ננחה את התלמידים לנסח מגוון דעות** ועמדות אפשריות בנושא. אפשר לערוך משחק תפקידים, רב-שיח או במת דיון להצגת עמדות שונות.

5. **לסיום נזמין את המשתתפים** להתבונן על התהליך שעברו, ולשתף בתובנות שלהם על ידי דיבור, כתיבה או יצירה. נשאל:

- האם לאחר החיבור לאקטואליה גיליתם משהו חדש לגבי החומר הנלמד?
- האם התובנות מהחומר הנלמד השפיעו על עמדתכם ביחס לנושא האקטואלי?
- האם יש לכם תובנות שמשפיעות על הרצון שלכם להשפיע? לפעול במסגרת אזרחית כלשהי?

עוד רעיון

כרטיסי רגשות

בעקבות אירוע אקטואלי מסעיר (כגון ירי טילים לעבר ישראל), נכין כרטיסים שעליהם כתובים רגשות שונים, רגש אחד על כל כרטיס, ונפזר את הכרטיסים על רצפת החדר.

רגשות לדוגמה: שמחה, אושר, הנאה, ביטחון, תקווה, התלהבות, גאווה, אהבה, התרגשות, חיבה, רוגע, סיפוק,

הזדהות, הבנה, הפתעה, מבוכה, שעמום, כעס, צער, תסכול, כאב, חוסר אונים, פחד, בדידות, עצב, תוקפנות, אכזבה, בושה, דאגה, רחמים, מחנק, חוסר ביטחון, עלבון, ייאוש, אדישות, ניכור, געגוע.

כל משתתפת/נוטל/ת כרטיס אחד, על-פי בחירה, ומסביר/ה מדוע בחר/ה בו. הדיון על הרגשות הוא אמצעי מעורר לדיון הערכי שיבוא בעקבותיו.

עוד רעיון

אקטואלי בדיגיטלי

שימוש בכלים דיגיטליים מגוון את הלמידה בכיתה ומעודד התייחסות לנושאים אקטואליים. לדוגמה:

- הכלי **Tricider** מאפשר לקיים דיון כיתתי ולערוך הצבעה על נושא או שאלה אקטואלית. **ראו לדוגמה פעילות בנושא בחירות בכיתה.**
- האתר **וויקיידס** מאפשר לתלמידים להוסיף ערכים על דמויות או נושאים אקטואליים. באתר מסמכי הנחיה המסבירים כיצד לכתוב את הערך ולמה יש לשים לב. **ראו לדוגמה פעילות על נשים פורצות דרך.**

עוד רעיון

מערך לשיח על נושא טעון

כיצד נוכל לעזור לתלמידים להתמודד כאשר העולם מבחוץ נכנס לתוך הכיתה?

כאשר במרחב הבית ספרי והכיתתי עולים לדיון נושאים מורכבים או טעונים כגון פוליטיקה, לחץ חברתי, דימוי גוף וכו', מורים רבים מוצאים את עצמם מתמודדים עם קושי בניהול דיון מותאם החורג מתוכנית הלימודים, כזה המעורר תחושות עזות בקרב המשתתפים. מטרת הכלי המתואר כאן היא ליצור מרחב מוגן לדיון באווירה לא-שיפוטית, מתוך התבוננות, הקשבה ואמפתיה.

1. בחירת הנושא

מחליטים מראש על נושא או אירוע שרוצים לעסוק בו, נושא טעון שלדעתנו נדרש וחשוב להתייחס אליו במרחב הבית ספרי. לדוגמה: מחלוקת פוליטית שנמצאת בכותרות (תחבורה ציבורית בשבת), זכויות אדם (חוק הפונדקאות למשל), מקרה שיימינג בבית הספר או בעיר וכד'.

2. איסוף נתונים ושיתוף ידע

באופן מסודר ושקוף, מאפשרים לתלמידים לשתף בידע, במחשבות ובתובנות שלהם בעקבות האירוע. אפשר לפתוח בשאלה פתוחה עד כמה שניתן, כגון: האם שמעתם על... מה אתם יודעים על מה שקרה ב...?

3. שיח רגשי

מקיימים שיח על השאלה: כיצד נושא זה גורם לי להרגיש. ניתן להשתמש ב**דף אימוג'י** או בכל כלי אחר שיעודד את התלמידים לבטא תחושות ורגשות כלפי הנושא.

4. דיון במליאה

בעקבות הדיון בוחנים במליאת הכיתה את הרגשות שעלו ובודקים מתי רגשות אלה עלו בנו בעבר. נקפיד לאפשר מגוון דעות ותגובות, נשים לב שכל מי שרוצה לקחת חלק קיבל/ה הזדמנות להביע עמדה, ונוכיר לתלמידים להיות קשובים לחבריהם ולהגיב באופן מכבד.

5. איסוף שאלות וסיכום

לסיכום נזכיר את הדעות השונות שעלו וניתן להן לגיטימציה, ונאסף מהתלמידים שאלות שעולות בהם לאחר קיום הדיון. במידת הצורך, אפשר לקבוע דיון נוסף בימים הקרובים כדי לסגור את הנושא או להמשיך לדון בו בצורה פתוחה ומכבדת.

(מבוסס על פיתוח מערך למפגש שיח בנושא טעון, תיכון ע"ש זיו ומרקס ירושלים, מסלול חממו"פ, משה"ח)

ראו דוגמה לתבנית מערך שיח

מדפיסים מגוון תמונות הקשורות לנושא הנדון והמציגות אותו מנקודות מבט שונות. רצוי שמספר התמונות יעלה על מספר המשתתפים. פורשים את התמונות על רצפת החדר. כל משתתפת/בוחר/ת באחת התמונות, מציגה/ה לה כותרת ומסבירה/ה את הבחירה.

לדוגמה: כשלומדים על משבר האקלים, אפשר לבחור תמונות של אזורים שונים בעולם שסובלים מבצורת, הצפות, תופעות טבע קיצוניות וכדומה, תמונות של מובילי דעה בתחום (אל גור, גרטה טונברג וכד'), תמונות של מפעלים מזהמים, מתקני אנרגיה שונים ועוד.

התמונה היא אמצעי תקשורת חשוב. באמצעות עדשת המצלמה, חלק מן המציאות מתוכם ומועבר לצופה. לעתים, דמיונה של התמונה למציאות יוצר אצל הצופה תחושה שהוא היה שם, באירוע, ואולי אפילו השתתף בו בדרך כלשהי. התמונה מבליטה אלמנטים שונים ומנוגדים ויוצרת דרמה, קונפליקט, "סיפור טוב". היא פועלת על כל אחד ואחת מאתנו בדרכים שונות, מעבירה מסרים, רגשות, עמדות ופרשנות ומעוררת תגובות רגשיות, אסוציאציות ומחשבות.

טיפים

רצוי לא להתעלם מנושאים רבי השפעה, שכן התלמידים עשויים לחוש שבית הספר הוא מעין "בועה" שלא קשורה לחיים ה"אמיתיים" שמחוצה לה.

כדאי להציג נושאים אקטואליים מהיבטים שונים תוך מתן תוקף למגוון פרשנויות, ולהרגיל את התלמידים ליחס ביקורתי ולבחירת הדעות באמות מידה מוסריות וערכיות התואמות את החיים במדינה דמוקרטית.

כדאי לזכור

נושא אקטואלי הוא נושא המתבסס על אירוע המתרחש בהווה ומעסיק את הציבור הרחב, ולכן יש סבירות גבוהה לכך שגם התלמידים נחשפו למידע עליו. כדאי להביא אירוע אקטואלי בפני התלמידים כשהתוכן מעורר סקרנות, התעניינות ורצון להגיב; כשהאירוע מחולל שינוי המעמיד לבחינה מחודשת ערכים מקובלים ומעמת אותם עם המציאות; כשהאירוע מחדד שאלות יסוד ערכיות (פלורליזם, זיקה לארץ, טוהר הנשק); או כשהאירוע עולה לדיון ציבורי כנושא שנוי במחלוקת שאין עליו תשובות מוסכמות.

אירוע כזה מעורר התלבטות, מכיוון שיש לגביו מגוון עמדות אפשריות. הצגת ההשלכות האפשריות של כל עמדה תתרום לשיפור יכולתם של התלמידים לנקוט עמדה אישית כחלק מחינוכם לחשיבה ביקורתית, לאזרחות פעילה ולמעורבות. כמו כן, היא עשויה לתרום להבנת הקשרים בין תהליכים מקומיים לעולמיים ולהפך, לגילוי אחריות ואכפתיות כלפי סוגיות מקומיות וכלל עולמיות, ולהגברת המודעות והאוריינות הגלובלית.

סרטונים	פעילויות	להרחבה
מכריזים על מצב חירום אקלימי: ראיון עם עדן רכלין, תלמיד פעיל סביבתי, ושני אלוני מנכ"לית מגמה ירוקה, על המסע של גרטה טונברג והמאבק על איכות הסביבה	מפה לשם: הגירה במרחב העולמי, מט"ח קל לי בדיגיטלי: לצאת ממעגל העוני האחדה או ייחוד בעידן הגלובליזציה? פעילות מתקשבת, אתר ארגון החול, אוניברסיטת חיפה	מודל לטיפול באקטואליה (Word) גיליונות על סדר היום – פרסומי מנהל חברה ונוער על נושאים שעל סדר היום הציבורי

2.3: חינוך לערכים

דיון דילמה

מטרה

התנסות בדיון בדילמה המציגה התנגשות בין שני ערכים או יותר, לפיתוח חשיבה מוסרית.

1. **נבחר דילמה** שיש בה התנגשות בין ערכים. למשל: הלשנה מול חברות, אמירת אמת מול נאמנות, שימור מול פיתוח ועוד. נציג אותה על ידי סיפור מקרה שבו מתעוררת הדילמה שבחרנו (למשל: סיפור על מדען שחשוב לו לשמור על זכויות בעלי החיים, והוא נדרש לבצע ניסוי הכולל גרימת סבל לעכברים. הערכים המתנגשים: ציות לסמכות ומצפון אישי).

2. **נברר את תוכן הדילמה** בעזרת שאלות כגון:

- מי הן הנפשות הפועלות בסיפור?
- מהי ההתרחשות? מהו הקונפליקט? מהם הערכים המתנגשים בדילמה?

3. **נבקש מהמשתתפים לנסח בכתב** את עמדתם לגבי ההכרעה שלדעתם הדמות המרכזית צריכה לקבל, ולהוסיף שני נימוקים עיקריים לבחירתם.

4. **נחלק את המשתתפים לקבוצות קטנות** בהתאם לעמדה שנקטו (קבוצת "בעד" וקבוצת "נגד"). על כל קבוצה להגיע להסכמה על הנימוק הטוב ביותר תוך ציון דעת המיעוט.

5. **במליאה:** כל קבוצה תציג את עמדתה ואת נימוקה. נקיים דיון על ההתלבטות המוסרית ועל הנימוקים שהוצגו תוך שימוש בשאלות הבהרה, ועידוד המשתתפים להגיב.

6. נכלול שאלות רפלקטיביות: האם שמעתם נימוק חדש שלא חשבתם עליו? כיצד הרגשתם במהלך הפעילות? קבלת ההחלטה תיעשה לאחר בחינת חלופות שונות, השוואה ביניהן והערכת ההשלכות הצפויות לכל החלטה.

דוגמה מתחום חינוך חברתי

הדילמה של ליאת

ליאת ואסף הם חברים טובים. אסף מתקשה בלימודים. במשך כל שנת הלימודים סייעה ליאת לאסף בהכנת שיעורי בית, בהכנת עבודות, ויחד הם התכוונו לבחינות. לקראת בחינת הבגרות מבקש אסף כי ליאת תשב בקרבת מקום, כדי שתוכל לסייע לו על ידי החלפת מחברות, פתקים ובאמצעים אלקטרוניים שונים. אסף מבקש זאת כיוון שהוא מרגיש כי הגשמת תוכניותיו בצבא ובחיים תלויה בהצגת תעודת בגרות מלאה ומוצלחת. ליאת מתלבטת: היא מרגישה מחויבות כלפי אסף והצלחתו חשובה לה. אומנם בעבר היא סייעה לו בבחינות למרות נקיפות המצפון, אך הפעם זה נראה לה שונה, כי אלו הן בחינות בגרות! - **האם על ליאת להיענות לבקשתו של אסף? כן / לא**

דוגמה מתחום דעת: תנ"ך

הדילמה של יעקב: האם לשלוח את בנימין למצרים?

בני יעקב חזרו ממצרים ובפיהם הוראתו של יוסף להביא עמם את בנימין בביקורם הבא במצרים. שמעון נכלא במצרים עד לשובם. הבצורת נמשכה, יעקב ידע שבני משפחתו עלולים לגווע ברעב אם לא ישברו שבר במצרים ובנו שמעון לא יחזור אל חיק משפחתו וילדיו. עם זאת יעקב אהב את בנימין, בנו מאשתו האהובה רחל, והוא חרד לגורלו.

נברר את תוכן הדילמה: מיהן הנפשות הפועלות? מהו הקונפליקט?

נבקש מהתלמידים לנסח בכתב את עמדתם: האם יעקב צריך לשלוח את בנימין למצרים – כן או לא? מדוע? נחלק את התלמידים לקבוצות בעד/נגד: הגיעו להסכמה על הנימוק הטוב ביותר לתמיכה בעמדתכם. במליאה: כל קבוצה תציג את עמדתה ונקיים דיון על ההתלבטות תוך שימוש בשאלות הבהרה.

למנחה: בדילמה זו מתנגשים הערכים אחריות ודאגה קיומית למשפחה, שמירה על החוק וצו המלך.

שאלות הבהרה לדוגמה:

- אילו הרעב לא היה "רעב עד מוות", האם הייתם משנים את החלטתכם?
- אילו שמעון לא היה נשאר במצרים, האם הייתם משנים את עמדתכם?
- האם דעתו של בנימין בעד או נגד ההליכה למצרים תשנה את עמדתכם?
- אילו היו ליעקב בנים נוספים מרחל, האם הייתם משנים את עמדתכם?
- מה לדעתכם הייתה רחל רוצה שהוא יעשה?
- כלפי מי יש ליעקב מחויבויות? איזו מהן קודמת במקרה זה?
- לו יעקב היה יודע ששמעון אינו תומך בשליחת בנימין, האם הייתם משנים את עמדתכם?

עוד רעיון

דילמה במשחק תפקידים

אפשר לשלב בדיון דילמה גם **משחק תפקידים** בעד ונגד הצדדים בדילמה. למשל:

- המחזות המקרה ומשחק של הדמויות השונות.
- עריכת דיבייט בעד ונגד שבו התלמידים משחקים תפקידים שונים.
- "מועדון מאמרים": קריאת מאמרים שמביעים עמדות שונות בסוגיה ומשחק תפקידים של "מחברי" המאמרים.

משחק התפקידים יכול להתקיים גם **במרחב דיגיטלי**, כאשר התלמידים בוחרים דמות אותה יגלמו, ולומדים את נקודת המבט של דמות זו על הדילמה שהם עוסקים בה, תוך כדי משחק.

ראו לדוגמה: **לשחק תפקיד** – דגם הוראה שעושה שימוש בכלי הדיגיטלי **To-be Education**

עוד רעיון

סולם ערכים

מטרת הכלי היא לאפשר לתלמידים לערוך בירור פנימי עם עצמם ועם חבריהם לכיתה על סולם הערכים הפנימי המוביל אותם, תוך הקשבה לחברים, יכולת קיום דיון והגעה להסכמות, על מנת לתת להם כלים לחיים בחברה מרובת דעות ועמדות שבה מתעוררות לעיתים דילמות בין יחידים וקבוצות המצדדים בערכים שונים.

1. כתיבת ערכים

- עבור חלק זה יש להצטייד מראש בפתקיות ובטושים.
- ננחה את התלמידים לכתוב על הפתקיות מספר רב של ערכים ושל מרכיבים משמעותיים להם בחיי היום-יום. מרכיב או ערך אחד על כל פתקית. לדוגמה:

משפחה, חברים, פלאפון, ללכת לסרט, חגים, מורשת, טיולים, שמירה על הטבע, איכות הסביבה, כבוד לאחר, מראה, איפור, ווטסאפ, לקנות בגדים, טיקטוק, נתינה, צדקה, ספרים, הצגות, תרבות,

בית יפה, חדר משלי, חשמל, אוכל, ספורט, כסף, מדינה, מחשב, לאכול במסעדות, דת, אמונה, אוכל טוב, חיות מחמד, חופש בבית מלון, ים, בריכה, צדק, בתי משפט, משטרה, ידע, שוויון, בריאות, שפה, עזרה הדדית, אופטימיות, חוש הומור, בחירה, מקלחת חמה, תחביבים.

- **טיפ:** כדי לעודד את התלמידים לכתוב כמות רבה של פתקים, אפשר להכריז כי 5-7 הדקות הקרובות הן תחרות מי כותב/ת את הכמות הגדולה ביותר של פתקים.

2. עבודה בקבוצות

נחלק לכל קבוצת תלמידים מספר זהה של כרטיסיות (המלצה: 7-8 כרטיסיות של ערכים, 7-8 כרטיסיות של מרכיבים מחיי היומיום). על הקבוצה לקרוא את כל הכרטיסיות שהם קיבלו.

- **בשלב הראשון** (10 דק'), על הקבוצה לקיים דיון פנימי ולקבל החלטה משותפת על אילו שלוש כרטיסיות הם מוכנים לוותר. כרטיס אחד לפחות מבין השלושה צריך להיות כרטיס של ערך. לפני סיום הזמן עליהם לכתוב על דף לעצמם, על אילו ערכים החליטו לוותר ומדוע.
- נחזור על ההנחיה בשני סבבים נוספים (כלומר, בסך הכול הקבוצה תוותר על תשע כרטיסיות, שלוש בכל סבב).
- **בשלב השני** נבקש מכל קבוצה לסדר את הערכים שנותרו, אלו שלא ויתרו עליהם, בסולם עולה – למעלה הערך החשוב ביותר וכך הלאה.
- **בשלב השלישי** כל קבוצה תידרש להציג את סולם הערכים שלה ולנמק את הבחירה שלה, תוך הסבר של שיקולי הדעת בנוגע לערכים שהם החליטו לוותר עליהם.

3. סיכום במליאה

- נקיים דיון כיתתי רפלקטיבי בנוגע לתהליכי קבלת ההחלטות בקבוצה. שאלות אפשריות:
- סביב מה היה לנו קל להסכים כקבוצה? על אילו ערכים ומרכיבים היה קשה יותר להסכים?
 - איך התקבלה ההחלטה הסופית?
 - מה מידת הקשר בין הערכים שבחרה הקבוצה שלי ובין הערכים שאני מביא/ה מהבית?

אפשר גם

- בהיסטוריה:** האם יאנוש קורצ'אק היה צריך ללכת עם הילדים (נאמנות, מחויבות) או להציל את עצמו (קדושת החיים).
- בספרות:** האם אנטיגונה הייתה צריכה לקבור את גופת אחיה (צו האלים, מצפון) או לציית לפקודת דודה (צו המלך, ציות לחוק).
- במדעים:** האם מוסרי לערוך ניסויים בבעלי חיים (פגישה בזכויות בעלי חיים/הסיכוי להציל חיי אדם).
- בתרבות יהודית ישראלית:** פעילות לתלמידים - [ערכי הדין והצדק לעומת ערכי השלום והפשרה](#).

ראו דוגמאות נוספות לשילוב דיונים בדילמות מוסריות בתחומי דעת שונים: [לקראת קהילה הוגנת בבית הספר – פדגוגיה של אכפתיות, הוגנות וצדק](#).

ראו גם דגם הוראה "תות בננה": [יחידת הוראה מבוססת דילמה בלמידה מרחוק](#)

דילמה היא מונח המתייחס למצב שבו קיימים שני פתרונות או יותר לבעיה בעלת השלכות מוסריות, כאשר לכל פתרון יש יתרונות וחסרונות אבל חייבים לבחור אחד מהם. התמודדות מסוג זה דורשת מהלומד/ת להיחשף למגוון דעות, לדעת להקשיב להן ולבחון אותן, לדעת לנסח עמדה מנומקת משלנו, להגן עליה אל מול לחצים ומוסכמות בתעוזה ובהתמדה, אך גם לגלות סקרנות וחשיבה יצירתית ולהיפתח לרעיונות חדשים.

אחת ממטרות החינוך החברתי-ערכי היא לתרום לצמיחת התלמידים לקראת היותם אזרחים בוגרים ואחראים המעורבים במתרחש בחברה דמוקרטית. הפרקטיקה **דיון דילמה** מזמנת לבני הנוער בירור של דילמות אישיות וחברתיות ופיתוח החשיבה המוסרית.

רצוי לבחור דילמה רלוונטית שמתאימה לגיל התלמידים, להתרחשויות אקטואליות בכיתה, בבית הספר, בחברה או דילמות הקשורות לחומר הנלמד.

מומלץ להרחיק את הדילמה מהמקרה הספציפי ולהקפיד לא לדון במשתתפים עצמם.

אפשר לשלב הזמנת מומחים, אזרחים או הורים שיציגו דילמות מחיי העבודה שלהם.

סרטונים

[דילמת מנהיגות, החממה](#)

פעילויות

[לספר או לא לספר, אתר בין הצלולים](#)

להרחבה

[ניהול דיוני דילמה לקידום החשיבה המוסרית, מנהל חברה ונוער](#)

[ניהול דיון בדילמה מוסרית בכיתה, הסבר נוסף ודוגמאות](#)

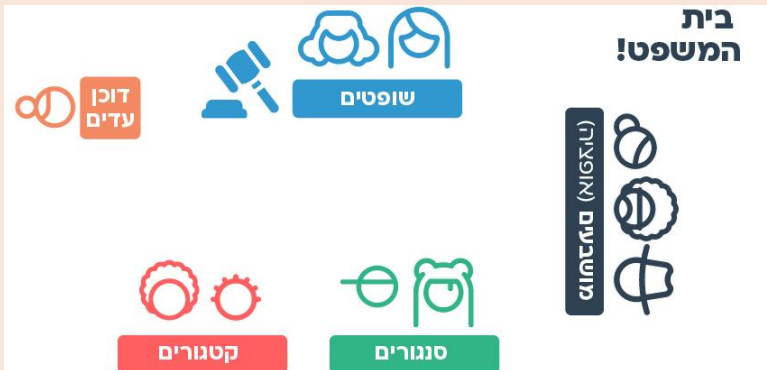
קצרצרים באנימציה: [הדילמה של נורית](#) ; [הדילמה של אמא של רותם](#) ; [הדילמה של רועי](#)

2.3: חינוך לערכים

משפט מבויס

מטרה

להתנסות בבניית טיעונים המבוססים על מידע ומנומקים ערכית, סביב אירועים אמיתיים או תיאורטיים.

7. **נבחר נושא או דילמה ערכית**, חברתית או מדעית, הקשורה לחיי הקבוצה או לאירועים היסטוריים. **לדוגמה**: המתת חסד, עונש מוות, תרומת איברים, פדיון שבויים תמורת שחרור מחבלים, הסתכנות למען פצוע בשדה הקרב, האם מדינת ישראל היתה צריכה לצאת למבצע אנטבה, חולה במחלה נדירה הזקוק לתרופה שלא נכנסה לסל התרופות, תשלום דמי אבטלה למישהו שמסרב להצעת עבודה ועוד).

8. **נהפוך את חלל החדר לבית משפט** – סידור השולחנות לשופטים במרכז, לסנגורים מימין ולקטגורים משמאל, דוכן עדים לצד שולחן השופטים. רצוי שהמשתתפים ילבשו בגדים המתאימים לתפקידיהם.

9. **ננסח את כתב האישום** – מי הנאשם? מי התובע/ים? מהם סעיפי האישום?

10. **נבחר בעלי התפקידים למשפט** על פי עמדתם האישית, או בניגוד לעמדתם האישית או בהגרלה. נאפשר לתלמידים השחקנים זמן הכנה.

- **הסנגורים** ינסחו כתב הגנה, **והקטגורים** ינסחו כתב תביעה שיכלול עובדות, מהות העבירה והעילה למשפט, מניעים, פגיעה בנורמות חברתיות והערכיות ופרטים רלוונטיים נוספים.
- **השופטים** יכינו שאלות העולות מסעיפי האישום, להבהרת מושגים וערכים עקרוניים, להבהרת חוקים ותקנונים וכדומה.
- **העדים** ייקבעו על ידי התביעה וההגנה ויוכנו על ידיהן. שלושת סוגי העדים הם: עדי עובדות, עדים מומחים, עדי אופי. העדים יוכלו להביא עדויות ומוצגים לביסוס עדותם.
- כדי לשתף יותר תלמידים בתהליך, אפשר להשתמש גם ב**חבר מושבעים** כפי שמתקיים במערכות משפט במדינות אחרות. פסק הדין ייקבע על ידי המושבעים.

11. **נכריז על פתיחת הדיון** וננהל את המשפט על ידי הצגת טיעוני התביעה וההגנה, שאלות השופטים, הצגת עדויות וחקירת העדים, נאומי סיכום של הקטגוריה והסנגוריה ולבסוף קבלת החלטה על ידי חבר המושבעים. קבלת ההחלטה תיעשה לאחר בחינת חלופות שונות, השוואה ביניהן והערכת ההשלכות הצפויות לכל החלטה.

12. **לאחר המשפט נקיים דיון מסכם** בקבוצות על ההיבטים הקשורים לחוק ולמשפט בנושא הנדון ובהשלכות הנובעות מן ההחלטות שהתקבלו. שאלות לדיון: האם הטיעונים שהוצגו היו משכנעים? מה הייתה האסטרטגיה של התובעים והנתבעים? האם הצליחה? האם שיניתם את עמדותיכם בעקבות המשפט?

עוד רעיון

אפשר להשתמש ב**משפט המבוים גם ככלי להערכה חלופית** (חלופות בהוראה והערכה במדעי החברה, עמ' 29-31).

אפשר גם

באזרחות: משפט סביב השאלה האם ראוי שבית המשפט יתערב בהחלטות הכנסת ויפסול חוקים חדשים.

בספרות: משפט לאבא או לבן ב'לשבור את החזיר' מאת אתגר קרת (מי צודק? לשבור את החזיר או "לשחרר" אותו).

בביולוגיה: זוג מבקש מבית המשפט להתיר להם לבצע סריקת מוח לעובר כדי לוודא שהתינוק חכם מספיק.

בהיסטוריה: משפט בשאלה האם לקבל את הצעת אוגנדה בקונגרס החמישי.

בשיעור חינוך: ילדה תובעת את העירייה כי היא רוצה לשחק בנבחרת הכדורגל העירונית הכוללת רק בנים.

במדעים: הורה דורש שמשדד החינוך ינחה את בתי הספר ללמד את התיאוריה שהעולם שטוח.

בתנ"ך: משפט לשאול המלך על היחס שלו לדוד בן ישי; משפט בפרשת קין והבל (ראו מצגת לדוגמה: ב"ס שקמה יד מרדכי; וגם: דוגמה להכרעת דין) **קובץ מצורף** + **קובץ חדש**; ראו גם: תגובה לכתב אישום בפרשת פנחס (**קובץ מצורף**)

טיפים

אפשר להכין כרטיסיות עם נימוקים לכל הדמויות הלוקחות חלק במשפט. הנושא הנבחר צריך להיות עם טיעונים כבדי ערך לשני הצדדים.

כדאי לאפשר לקהל במשפט לשאול שאלות לאחר הצגת הטענות של הסנגוריה והקטגוריה, או להוסיף טיעונים לצד זה או אחר, ולאפשר לכלל המשתתפים להצביע כחלק מההכרעה הסופית במשפט.

חשוב להשתמש במשפט המבויס כדי להבהיר ערכים ועמדות ולהתנסות בפעולתו של בית המשפט כמוסד האמון על שמירת החוק ועל עשיית צדק.

יש שאלות?

כדאי לזכור

משפט מבויס הוא סוג של משחק הדמיה לפעולת בית משפט, שבו מעלים לדיון פומבי דילמה, אירוע או בעיה היסטורית או אקטואלית לצורך נקיטת עמדה וקבלת החלטה.

המשפט מעודד שיתוף פעולה, הקשבה ואמפטיה וזוהי הזדמנות ליזום שותפות ומעורבות של הורים ואנשים מהקהילה. במסגרת המשפט המבויס נוכל לפתח מיומנויות של הצגת טיעונים מנומקים, יכולת להציג עמדה, יכולת עמידה בפני קהל ויכולת שכנוע.

בנוסף, המשפט המבויס מעודד את המשתתפים לגלות סקרנות וחשיבה יצירתית, להיפתח לרעיונות חדשים, להיחשף למגוון רעיונות ונקודות מבט, להקשיב ולבחון אותם, לדעת לנמק עמדות שונות, ולהגן עליהן בתעוזה ובהתמדה גם אל מול לחצים שונים.

סרטונים

[אורחי דין: בית משפט ילדים – הטלוויזיה הישראלית](#)

פעילויות

[משפטים מבויסים, שיעור אחר](#)

להרחבה

[המשפט המבויס ככלי להערכה חלופית \(עמ' 29\)](#)

[כנס גבעתיים בחינוך: הזכות להישכח ברשת – משפט מבויס, תלמידי גבעתיים](#)

לאפשר לתלמידים להבהיר את עמדותיהם ואת תפיסותיהם הערכיות תוך הבנה שאחרים יכולים לנקוט עמדה שונה, על מנת להכשיר את הלומדים לחיים בחברה פלורליסטית.

תרגילי העמדות מבוססים על הגישה של "הבהרת ערכים" שפותחה בארה"ב במחצית השנייה של המאה ה-20. התפיסה היא שכל אדם מגבש לעצמו את ערכיו ועמדותיו על פי חוויותיו, ניסיונו, סביבתו החברתית ונטיותיו האישיות. במקביל עליו לגלות סקרנות וחשיבה יצירתית ולהיפתח לרעיונות חדשים, להיחשף למגוון עמדות אחרות, לדעת להקשיב להן ולבחון אותן, לדעת לנמק את עמדתו, להגן עליה אל מול לחצים ומוסכמות בתעוזה ובהתמדה, ואף לבצע רפלקציה על התהליך במהלכו ובסיומו.

"משיכת חבל"

משיכת חבל: היכן אני עומד?

1. ננסח היגד או סדרת היגדים שנויים במחלוקת. למשל:
 - המדינה צריכה לתת קצבאות למשפחות מרובות ילדים
 - יונה הנביא צדק כשברח מהשליחות לנבא על חורבן נינווה
 - טוב שכן קרוב מאח רחוק
 - כסף הוא הדבר החשוב ביותר בעולם
2. נניח על הרצפה שלטים ברצף:

מסכימ/ת מאוד – מסכימ/ת – מתלבט/ת (יושב/ת על הגדר) – מתנגד/ת – מתנגד/ת מאוד

3. המנחה קורא/ת בקול את אחד ההיגדים. כל משתתפ/ת נעמד/ת בסמוך לשלט המבטא את עמדתם.
4. מבקשים מנציגי כל עמדה לנמק את בחירתם: מדוע מסכימים? מדוע מתנגדים? מדוע מתלבטים? יש לאפשר למשתתפים לשנות את בחירתם במהלך הדיון. אפשר לבקש מכל בעלי העמדה הנחרצת לנסות לשכנע את "היושבים על הגדר" להצטרף לעמדתם.

סרגל עמדות

1. ננסח היגדים ונבקש מהמשתתפים למקם את עצמם על רצפים מספריים ביחס אליהם. היגדים לדוגמה: חשוב להתנדב למען החברה, אסור להגביל את חופש הביטוי...

מסכימ/ת מאוד 1 2 3 4 5 6 7 8 מתנגד/ת מאוד

במידה רבה מאוד 1 2 3 4 5 6 7 8 בכלל לא

2. את הרצפים אפשר לרשום על דף או בקובץ דיגיטלי, בשלטים ממוספרים לאורך החדר, או להציב כסאות ממוספרים בשורה ולבקש מכל משתתף לשבת על הכיסא המייצג את העמדה שלו (אפשר להציב כמה כסאות בעלי מספר זהה).
3. המשתתפים ינמקו את בחירתם כל אחד בתורו, ונקיים דיון בין נציגי העמדות השונות תוך מתן זמן לשאלות.

עוד רעיון

דיבייט

דיבייט הוא מעין תחרות נאומים שבה קבוצות מתחרות זו בזו על הצגת עמדותיהן. כל קבוצה מורכבת מ-2-3 נואמים והקבוצה המשכנעת ביותר בנושא שעליו הוחלט, היא המנצחת. כדאי להדגים לתלמידים כיצד יכולת שכנוע עשויה לעזור להם בכל תחומי החיים, ולהשתמש בדיבייט ככלי לביסוס תרבות של שיח מכבד גם כאשר יש אי-הסכמות.

מאחר שעל הקבוצה לא רק להיות משכנעת אלא להיות **יותר** משכנעת מהקבוצות האחרות, הרי שהמשתתפים בדיבייט חייבים להקשיב לאחרים ולנסות להתמודד בהצלחה עם טיעוניהם.

לפני שמתחילים חשוב ללמד את ההבדל בין טיעון טוב לבין "סיסמה ריקה מתוכן": טיעון מבוסס על עובדה או על גוף ידע, ואיכותו היא כאיכות הידע וטיב הפרשנות לידע. מומלץ להדגיש שהעולם אינו שחור ולבן ושיכולת השכנוע אינה מספיקה אם הטיעונים חלשים. נסביר גם מה זו הפרכה ואילו דרכים קיימות כדי להפריך טענה של קבוצה אחרת.

(ראו בהרחבה: **הדיבייט ככלי חינוכי**, רעות נדב שפורן)

ניתן לייצר מחוון ייחודי לשיפוט המתייחס גם ליצירתיות, חשיבה ביקורתית, הקשבה לקבוצות האחרות, יכולת תמצות ועוד.

מהלך העבודה בכיתה:

1. הכרזה על נושא הדיבייט

מחליטים מהו נושא הדיבייט ומנסחים באופן ברור את השאלה העומדת לדיון. הנושאים המתאימים הם נושאים שמציגים דילמה או ויכוח בין עמדות מנוגדות. למשל:

- האם כדאי שהצבא יהיה מקצועי או חשוב להשאיר את צה"ל כ"צבא העם"?
- האם מוסרי לבצע ניסויים מדעיים בבעלי חיים כדי לפתח תרופות לבני אדם?
- האם ייתכן שבמדינה יהיה חופש דת וגם חופש מדת?

2. חלוקה לקבוצות

מתחלקים לקבוצות של נואמים, וקבוצה אחת היא קבוצת שופטים שמקבלת מחוון מוסכם וידוע לכולם. ממספרים את הקבוצות וכל משתתף/ת נושא/ת את מספר הקבוצה שלו/שלה. כל שאר התלמידים או כיתה אחרת משמשים כקהל שאסור להם לקרוא קריאות ביניים בזמן הנואמים אלא רק למחוא כפיים ולעודד בסיומם.

3. בניית הטיעונים

כל קבוצה בונה את הטיעונים שלה במשך 15 דקות.

4. הצגת הנאומים

זמן הנאומים מוגבל ל-3 דקות. יש להיערך עם סטופר, שילוט מכוון ופעמון. בסבב הראשון רק מציגים את הטיעונים.

5. פסק זמן

לאחר תום הסבב הראשון של הנאומים, מקיימים הפסקה של חמש דקות שבה על הקבוצות להכין תשובות לטיעונים של הקבוצות האחרות.

6. סבב נאומי תגובה

מקיימים סבב נוסף לתגובות על טיעוני הקבוצות האחרות. עדיף שבסבב השני זכות הדיבור תינתן לנואמת/אחרת מהקבוצה.

7. שלב השיפוט

השופטים מדרגים את הקבוצות תוך כדי הנאומים, וגם מקבלים 2-3 דקות בסוף כדי לקבוע את הדירוגים הסופיים. מעבירים את הדפים לצוות שמחבר את הניקוד של השופטים, ומכריזים על הניקוד הסופי (מהנמוך לגבוה).

עוד רעיון

שאלון אישי

1. ניצור דף עבודה אישי או שאלון בגוגל דוקס הכולל כמה היגדים בנושא אחד.
2. נבקש מכל משתתפת/לציין את עמדתם.

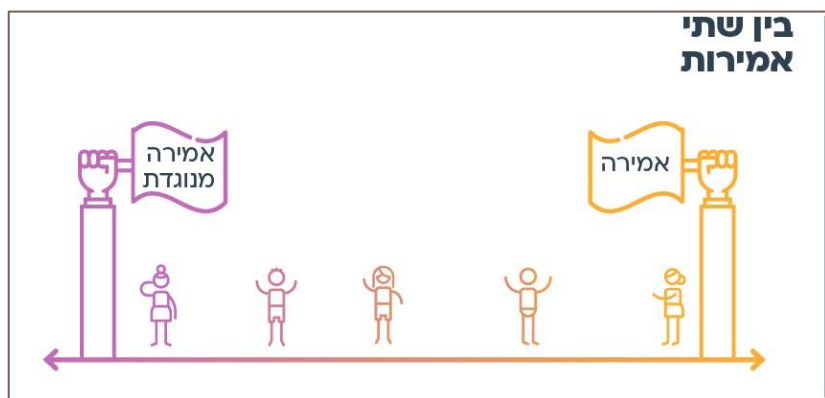
מסכימה מאוד – מסכימה – מתלבטת (יושב/ת על הגדר) – מתנגדת – מתנגדת מאוד

3. אוספים את התשובות ומבקשים הנמקות: מדוע מסכימים? מדוע מתנגדים? מדוע מתלבטים? מה יכול לשנות את עמדתך?

אפשר גם

בין שתי אמירות

1. ננסח שתי עמדות מנוגדות בנושא מסוים ונבקש מכל משתתפת/לבחור את מקומם ברצף שביניהן. למשל:

2. המשתתפים ישתפו את תשובותיהם וינמקו את עמדותיהם.

אפשר גם

ארבע פינות

כלי זה מיועד לעורר בתלמידים מחשבה לגבי עמדותיהם בנושא כלשהו, להביא אותם לנקוט עמדה ברורה בעניין, ולייצר בסיס של נראות לגבי התפלגות העמדות בכיתה.

1. הכנת החדר

נפנה חלל כמה שיותר גדול במרכז הכיתה או במסדרון. נחלק את החלל לארבעה חלקים, בעזרת סימון מסקינגטייפ על הרצפה או בכל דרך סימון מתאימה אחרת. בפינת כל רבע נניח שלט:

- במידה רבה מאוד
- במידה רבה
- במידה בינונית
- במידה מעטה

2. הקרנת היגדים

נקרין או נכתוב על הלוח סדרת היגדים. למשל:

- יש מקרים שבהם כדאי לעבור על החוק.
 - יש לשתף תלמידים בקבלת החלטות הנוגעות להתנהלות בית הספר.
 - כדאי למדינת ישראל להשקיע באנרגיה ירוקה.
- חשוב שההיגדים יהיו קשורים קשר ישיר לחומר הנלמד ביחידת הלימוד, וכן שיהיה קשר בין היגד לבא אחריו.

3. התמקמות כבסיס לדיון

לגבי כל היגד, נבקש מהתלמידים להסתדר באזור שמשקף את מידת הסכמתם. לאחר שהסתדרו, נוכל לפנות לתלמידים ספציפיים ולבקש מהם לנמק את התמקמותם.

- נוכל לשאול: אני רואה שהסכמת במידה מעטה בלבד (או רבה מאוד וכו'), תוכל/י להסביר?
 - אפשר להזמין את התלמידים להתבונן על הפיזור הכולל: באיזה אזור מרוכזים מרבית חברי הכיתה? מדוע לדעתכם?
- לחילופין, נוכל לבקש מכל קבוצת תלמידים שהתמקמו בפינה מסוימת, לחבור לקבוצה ולשוחח ביניהם על העמדה שלהם – מדוע בחרו בפינה זו ולא באחרות?

4. דיון במליאה

בהמשך אפשר להתכנס למליאה ולבקש מכל קבוצה להציג את עמדתה. ההתכנסות המוקדמת ב-4 הפינות עוזרת לתלמידים לגבש את עמדתם ולנסח אותה באופן מדויק יותר.

על כל אדם מוטלת האחריות לבחון את ערכיו ואת עמדותיו באופן עצמאי. תפקיד המורה הוא להנחות את התלמידים ולעזור להם להבהיר לעצמם את ערכיהם ועמדותיהם ולהוביל תהליך חינוכי של בירור וגיבוש סולם הערכים, ובד בבד ללמוד להכיר עמדות של אנשים אחרים ולגלות סובלנות כלפיהן.

כדאי לבחור מגוון היגדים המשקפים היבטים שונים ועמדות מגוונות לגבי הנושא, ולנסח אותם בצורה מדויקת וחד-משמעית.

חשוב שבמהלך הדיון המנחה יקפיד להיות ניטרלי/ת כדי לאפשר לכל העמדות להישמע. יש להקפיד על כללי הקשבה ועל שיח תקין ומכבד, ולאסור שימוש במילים פוגעניות.

מומלץ לסכם בדיון רפלקטיבי: מה למדתי? מה הפתיע אותי? אילו נימוקים התחדשו לי? האם שיניתי את עמדותי? מדוע?

אפשר לעשות שימוש בפרקטיקה של דיבייט – ויכוח מובנה בנושא מוגדר בין שתי קבוצות המייצגות עמדות שונות.

סרטונים	פעילויות	להרחבה
לקראת גמר תחרות הדיבייט של תיכונים בישראל, חדר החדשות	שילוב מיומנות "דיבור בציבור" במקצועות השונים, משרד החינוך	דיבייט, ערך ויקיפדיה
	אסטרטגיית הטיעון: מקצוע שפה לכיתה ד', משרד החינוך (Word)	הרצאתו של יוני כהן אידוב: אלוף העולם בדיבייט, מתוך כנס המרצים ה-2 של ישראל
		דיבייט, אתר אמ"ת גוגיה
		הדיבייט ככלי חינוכי, רעות נדב שפורן

ללמוד על דעות ועל עמדות, על ציפיות ועל הרגלים של אנשים שונים, כבסיס לדיון ולגיבוש עמדה בנושא כלשהו.

מה אומר הרחוב?

1. מיקוד

נבחר ונמקד את הנושא שאותו נרצה לבדוק. לדוגמה: סקר שיקולי דעת בקניית מוצרי צריכה (שיקולים אפשריים לרכישת המוצרים או לאי רכישתם: תוצרת כחול לבן, מחיר, אקולוגיה ורווחת הסביבה, ניצול עובדים).

2. ניסוח שאלון

ננסח שאלון קצר שיכלול מספר שאלות קצרות וברורות הרלוונטיות לנושא ומנוסחות בצורה ניטרלית, ללא נקיטת עמדה מראש. לדוגמה: האם לדעתכם כשקונים משהו חשוב לתת משקל לשאלה האם המוצרים יוצרו בארץ? מדוע? באילו תנאים? האם בשעת הקנייה צריך לקחת בחשבון רק שיקולים כספיים? האם אתם בודקים אם המוצר שקניתם מזיק לסביבה?

❖ המורה יכול/ה לנסח מראש את השאלון או לאפשר לתלמידים להשתתף בניסוח השאלון לפי מה שמעניין אותם לדעת.

3. יציאה לשטח

המשתתפים יוצאים בזוגות או בצוותים של 3-4 "סוקרים", ומראיינים אנשים אקראית או על פי קהלי יעד מוגדרים (בעלי תפקידים שונים, גילאים, מגדר וכדומה). ניתן גם לקיים סקר בקרב תלמידי הכיתה, השכבה או כלל תלמידי המוסד החינוכי. חשוב לתעד את כל התשובות (אפשר לתעד בגוגל דוקס).

4. עיבוד הממצאים

הקבוצות יסכמו את ממצאיהן ויציגו אותם במליאה. אפשר להיעזר בסרטון ההדרכה: תרשימים בגוגל דרייב.

5. דיון מסכם

נשווה בין הממצאים של הקבוצות השונות: מה דומה ומה שונה בממצאים? מה התחדש לכם? מה הפתיע אתכם?

6. יישום

נשאל: האם וכיצד השפיעו תוצאות הסקר עליכם באופן אישי? (למשל, על מה תקפידו בעתיד כצרכנים?)

עוד רעיון

סקרים במרחב הדיגיטלי

אפשר לעודד את התלמידים לערוך סקרים גם בעזרת שימוש בכלים דיגיטליים לאיסוף המידע, וכן לניתוח ולהצגה של הנתונים שנאספו. ראו לדוגמה:

- דגם ההוראה – לכל שאלה תשובה: מאפשר לאסוף נתונים על סמך יצירת שאלון דיגיטלי
- האם הכיתה שלכם סובלנית? סקר דיגיטלי לרגל יום הסובלנות הבין-לאומי, קל לי בדיגיטלי
- מדריך בעברית ליצירת שאלון ב-Google Forms

- **סקרים בין חברים ברשת – מחברת מחברת**: פעילות כיתתית סביב סקרים הנערכים בקבוצת פייסבוק (כלי בפיתוח חט"ב שז"ר, כפר סבא; מסלול חממו"פ, משה"ח)

עוד רעיון

דוגמאות מתחומי דעת

אפשר להשתמש בפרקטיקה בכל נושא שבו מעוניינים לשמוע דעות שונות מחוץ לכיתה. לדוגמה:

- **אזרחות**: האם לבטל את יום השבתון ביום הבחירות; עמדות לגבי שילוב אנשים עם מוגבלויות בקהילה – למשל סקר על הקמת מוסד לנפגעי נפש או הוסטל לנערות במצוקה בשכונה.
- **אקולוגיה**: מידת שביעות הרצון מאיכות הסביבה בקהילה.
- **ביולוגיה**: עמדות ביחס לניסויים בבעלי חיים.
- **חינוך**: עמדות ביחס לחשיפה למסכים, ניצול שעות הפנאי ועוד.

אפשר גם

אפשר לקיים את הסקר בתוך בית הספר או מחוצה לו, בשעות הבוקר או מעבר לשעות הלימודים.

אם רוצים לקבל תמונה רחבה יותר על נושא כלשהו, אפשר לנסות ליצור קשר עם כיתה מבית ספר אחר (מישוב אחר או ממגזר אחר), ולתאם קיום סקר במקביל והשוואת הממצאים לאחר מכן.

טיפים

כדאי לזכור

סקר יכול לשמש כלי חינוכי המרחיב את מעגל הדעות והעמדות שהתלמידים נחשפים אליהן. הסקר יכול לעסוק בצרכים בתחום מסוים, בהרגלים, או בעמדות ערכיות ביחס לנושא כלשהו.

הסקר מאפשר למידה חווייתית מהשטח, תרגול מיומנויות ראיון, יכולת הקשבה וניתוח נתונים. הוא מזמן מפגשים עם אחרים בחברה ובקהילה ומפתח ערכים של סובלנות וקבלת השונה.

אפשר לנסח שאלות פתוחות או סגורות. בכל מקרה, חשוב לבקש מהנשאלים הנמקה לעמדתם.

כדאי להגדיר מראש את מספר המרואיינים שישקרו על ידי כל צוות.

חשוב לסכם את הנתונים כדי להסיק מהם מסקנות.

מומלץ להתייחס לערכים שנקבעו על ידי משרד החינוך כערכים נדרשים לבוגר מערכת החינוך הישראלית: אהבת הדעת וחדוות הלמידה; מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; כיבוד ערכי המורשת והתרבות במדינת ישראל; כבוד האדם והמשפחה; צדק חברתי וערכות הדדיות.

סרטונים

פעילויות

להרחבה

- מה אנשי אור יהודה חושבים על ירושלים? [סקר רחוב, הגרעין התורני אור יהודה](#)
- [מדריך ליצירת טופס שאלון אינטרנטי בגוגל פורמס](#)
- [Mentimeter: כלי דיגיטלי ליצירת מצגת אינטראקטיבית או סקר המאפשר שיתוף פעולה מתקדם](#)
- [סקרים, הקטלוג החינוכי, משרד החינוך](#)

מטרה

לבחון סוגיות ערכיות הרלוונטיות לחיי היום-יום באמצעות התייחסות לטקסטים.

השיח הערכי מזמין את המשתתפים להפעיל חשיבה ביקורתית, ולבחור עמדות וערכים באופן מושכל ולא באופן אוטומטי. המשתתפים מנהלים דיאלוג עם הטקסט, ומבררים מידע, עמדות ונקודות מבט, ומתוך כך בונים לעצמם את סולם הערכים שלהם ואת תפיסת עולמם.

בדמות הבוגר של משרד החינוך הוגדרו חמישה ערכים מרכזיים:

- אהבת הדעת וחדוות הלמידה;
- מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית;
- כיבוד ערכי המורשת והתרבות במדינת ישראל;
- כבוד האדם והמשפחה;
- צדק חברתי וערכי הדדיות.

במהלך הוראת טקסטים בתחומי דעת שונים ניתן לקדם גם ערכים אלה.

מהלך

המורה יאתר טקסטים מתוך חומר הלימוד שעשויים לזמן דיון מעניין על ערך אחד או יותר.

1. פתיחה במליאה

נציג טקסט מתוך חומר הלימוד שטמון בו מוסר השכל או תכנים ערכיים שעשויים להיות רלוונטיים לחיי התלמידים.

לדוגמה: כאשר לומדים בשיעור אזרחות את **מגילת העצמאות**, נדבר על מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית (זכויות/חובות, שוויון, צדק).

2. דיון במליאה

נערוך סבב התייחסות ראשוני של התלמידים לסוגיה העולה מן הטקסט.

3. עבודה בזוגות

כל זוג יקבל את הטקסט + כרטיסיית שאלות:

- מהי הסוגיה הערכית עמה מתמודד הטקסט?
- אילו רגשות הכתוב מעורר בכם?
- מהי עמדת הכותב/ת ביחס לסוגיה? מהם הנימוקים שלו/שלה?
- האם אתם מסכימים עם עמדת הכותב/ת? נמקו.

○ אילו עמדות אחרות אפשר לנקוט ביחס לסוגיה?

4. סיכום

כל זוג יציג את השאלה או את הסוגיה הערכית שעסק בה.
נקיים דיון על המשותף ועל השונה ביחס לסוגיות הערכיות שנבחרו.
נדון בשאלה: איזו התנהגות בחיי היום-יום שלי הייתי משנה או מחזקת/ בעקבות קריאת הטקסט?

עוד רעיון

ג'יקסו

שיטת
הג'יקסו

אם הטקסט אליו נרצה להתייחס ארוך מדי, אפשר לחלק אותו למספר קטעים ולקיים למידה בקבוצות **בשיטת הג'יקסו** – כאשר כל קבוצת תלמידים עוסקת בקטע אחד, ובהמשך הם משתפים ומלמדים את חבריהם.

עוד רעיון

עיסוק בשאלה פילוסופית

שאלות פילוסופיות מתאפיינות בכך שאין להן תשובה אחת פשוטה או חד-משמעית, וכן שהן מחייבות חשיבה מעמיקה והבניית טיעון. מאפיינים אלו הופכים אותן לבסיס איכותי לפיתוח מיומנויות של שיח ערכי. תחילה ננסה ליצור מעורבות של התלמידים בשאלות העומדות לדיון, לאחר מכן ניזום סיטואציה לימודית-חברתית שבה יש לתלמידים תמריץ לשוחח ביניהם, ולבסוף נתבונן על השיח שנוצר כדי לבחון את ההשפעה שלו על גיבוש העמדות שלנו.

1. הצגת הנושא דרך טקסט סיפורי

נציג את השאלה הפילוסופית דרך סיפור המותאם לגיל הילדים. לדוגמה:

ניתן לעבוד עם ספר הילדים **יפה הקטנה** מאת אנתוני בראון. הספר מספר על גורילה בגן החיות, שהיה עצוב ונזקק לחבר. הביאו לו חתולה בשם יפה, והם היו מאושרים יחד. יום אחד הם ראו יחד סרט, הגורילה התעצבן ושבר את הטלוויזיה. עובדי גן החיות באו בכעס, ואיימו עליו שייקחו ממנו את יפה, ואז היא אמרה להם שהיא זו ששברה את הטלוויזיה, וכך הספר מסתיים. סיפור כגון זה מציף מגוון שאלות: על חברות, על הפחד לאבד אותה, על אמת ושקר.

2. דיון בקבוצות

נחלק את התלמידים לקבוצות וננחה אותם לדון בשאלות העולות מהסיפור. בעבודה בקבוצות נקפיד על שלושה עקרונות, אשר גם התלמידים יכירו וידעו לנקוט בשמם:

- הקשבה זה לזה
- הצגת עמדות מגוונות
- יש לגבות כל טענה ועמדה בהסבר ונימוקים

3. רפלקציה

נסכם את השיעור בדיון כיתתי, שבו נזמין את התלמידים לבחון האם בעקבות הדיון בקבוצות העמדה שלהם השתנתה, וכיצד. נזכיר כי המטרה שלנו אינה "לפתור" את השאלה הפילוסופית הערכית, אלא לדון בה כדי

להגיע להבנה עמוקה יותר הן של השאלה עצמה והן של הפתרונות האפשריים והשיקולים הערכיים המלווים אותם.

(מבוסס על: Thinking Through Philosophy, סקוטלנד – פרקטיקות הוראה במחקר ERI, עמ' 33-44)

עוד רעיון

ליסודי: הקראת סיפורים

מטרת הפעילות היא שיפור מיומנויות התקשורת הבין-אישית וקשרי החברות בעזרת הקראת סיפורים וקיום שיח ערכי סביב הנושא שעולה מהם. סיפורים מתאימים להקראה בפעילות (אפשר כמובן לבחור סיפור אחר, לפי הצורך והנושא שנרצה לקדם):

- הצב והעקרב, עודד בורלא – ראו מערך לדוגמה קובץ מצורף: שיח ערכי הצב והעקרב
- הפיל שרצה להיות הכי, פאול קור
- הברווזון המכוער, הנס כריסטיאן אנדרסן
- סוד שמור מאוד, נוגה מירון
- האבירים מכיתה ה', זאב ורדי

שלב 1: פתיחה חווייתית

נפתח את השיעור בפעילות חווייתית או משחקית הקשורה ותואמת לנושא הסיפור. לדוגמה:

- הצב והעקרב: מלך התנועות
- דמויות בתמונות: הפיל שרצה להיות הכי
- משחק אסוציאציות: מה אומרת לי המילה מלך/מלכה? – סוד שמור מאוד

שלב 2: שיחה במליאה בעקבות הפעילות

נקיים שיח הכולל מחשבות והתייחסות אישית, ושיתוף את התלמידים בדילמות ערכיות. נעורר שאלות כגון:

- איך הרגשת כשלא זיהית את מחליף התנועות?
- איזו תחושה עולה כשאתה בצד ומנסה להשתלב?
- מה אמרה שפת הגוף של הקבוצה המשחקת?
- האם אפשר להיות משהו אחר?

שלב 3: הקראת הסיפור שנבחר

נקריא את הסיפור כפי שהוא, ללא הסברים וללא תיווך, בעוד התלמידים יושבים בנוח, במעגל או בישיבה על הרצפה וכד' ומקשיבים בשקט, בלי לעצור עד סיום הסיפור (או הפרק, במקרה של סיפור ארוך).

שלב 4: שיח במליאה

לאחר סיום הקראת הסיפור, נקיים שיח פתוח וחופשי סביב שאלות רלוונטיות. למשל:

- איך הרגיש גיבור הסיפור?
- מה לדעתכם הייתה הבעיה?
- כיצד ניתן לעזור לו?
- מה אתם חושבים על...?

סיכום

נאסוף תובנות ודרכי התמודדות שהעלו התלמידים, ונרשום אותם על הלוח או ניצור פלקט שייתלה בכיתה.

אפשר גם

אפשר להשתמש בפרקטיקה בכל נושא שבו מעוניינים לקרוא קריאה ביקורתית בטקסט ולחלץ ממנו שאלות ערכיות. למשל:

בספרות: [סיפור המחרוזת/גי דה מופסן](#) (התחזות, זיוף, חשיבותה של מראית עין); [לשבור את החזיר / אתגר קרת](#) (חומרנות ותאוות בצע, לעומת "תמימות" ילדית).

באזרחות: [מגילת העצמאות](#) (זכויות/חובות, שוויון, צדק)

בתנ"ך: סיפור דוד ובת שבע (הדרישה להציב את אוריה החיתי בחזית), כרם נבות (זכות המלך/זכות האזרח, "הרצחת וגם ירשת") ועוד.

בהיסטוריה: נאום אלעזר בן יאיר לפני נצורי מצדה (הקריאה להתאבד עד אחרון הלוחמים).

בחינוך חברתי: נאומים עכשוויים כמו [נאום מרים פרץ בטקס פרס ישראל](#) (הקרבה, אחדות בין מגזרים שונים), נאומי חתני פרס נובל (למשל: [ישראל אומן על הסכסוך הישראלי-פלסטיני](#)), טקסטים סביב נושא מרכזי ועוד.

כדאי לזכור

טיפים

חשוב שנשמור על עמדה ניטרלית ולא נביע את עמדתנו (לפחות לא בתחילת הדיון), כדי שהתלמידים ירגישו חופשיים לבטא מגוון עמדות. כמעט כל טקסט – כתוב, חזותי או שמיעתי – יכול להוות בסיס לשיח ערכי, בעיקר אם הוא מזמן קריאה ביקורתית המאפשרת הרהור וערעור על הנאמר.

כדאי להציע לתלמידים למצוא בעצמם כתבות או פוסטים ברשת, באמצעות מחשב, טאבלט או טלפון חכם, במקום להביא טקסט מודפס שאנחנו בחרנו. השיח הערכי מזמין את המשתתפים להפעיל חשיבה ביקורתית, ולבחור עמדות וערכים באופן מושכל ולא באופן אוטומטי. המשתתפים מנהלים דיאלוג עם הטקסט, ומבררים מידע, עמדות ונקודות מבט, ומתוך כך בונים לעצמם את סולם הערכים שלהם ואת תפיסת עולמם.

אפשר לשלב פרקטיקה זו עם פרקטיקות אחרות כגון [דיון דילמה](#), [משחק תפקידים](#), [משפט מבנים](#) – כאשר מבססים את הדיון על טקסטים ומחלצים מתוכם ערכים.

להרחבה

פעילויות

סרטונים

[ראש פתוח לקריאה ביקורתית, אריה ווהל, שרה ליפקין והגר אנוש, הספרייה הווירטואלית, מט"ח](#)
[מהי חשיבה ביקורתית? אתר ברנקו וייס](#)
[להמציא שאלות פוריות, יורם הרפז, אתר ברנקו וייס](#)

[קריאה ביקורתית, נועה שפירא ושלמה זיס, אתר בין הצלולים](#)

מטרה

ללוות את התלמיד/ה בתהליך גיבוש זהות ופיתוח מודעות עצמית.

גיבוש זהות הוא תהליך המלווה את האדם לאורך החיים. תהליך החניכה לגיבוש זהות מהווה מפגש בין-אישי בין חונכת (המורה) לחניכה (התלמיד/ה). המפגש נועד להעצים את החניכה ולסייע בתהליך גיבוש הזהות האישית והמודעות העצמית. מפגש כזה עשוי להתקיים בין פעם אחת למספר פעמים בשנה.

מסע אל הזהות

1. תעודת זהות

התלמידים יכינו **תעודת זהות אישית**

ננחה כל תלמיד/ה לבחור אילו מאפיינים ירצו להכניס לתעודת הזהות שלהם כדי להציג את עצמם ולהסביר את זהותם – פרטים מזהים חיצוניים, תכונות, כישורים, תחביבים, מאפיינים משפחתיים, לאומיים, תרבותיים ועוד.

2. כרטיסי פרופיל

נציע לתלמידים לצרף לתעודת הזהות **כרטיס פרופיל אישי** שבאמצעותו יוכלו להציג את עצמם בתמציתיות. הכרטיסים יתייחסו למאפיינים בתחום האישי, הלימודי, החברתי, המשפחתי ועוד.

3. שיח אישי

נתבונן בתעודת הזהות ובכרטיס שהחניכה/ה יצרה/ה **וננהל שיח** על המרכיבים שנכללו בהם ועל אלו שנעדרו:

- מה מכילים תעודת הזהות וכרטיס הפרופיל האישי שלך? מדוע?
- מה היית רוצה לשנות? לבטל? מדוע?
- מה היית רוצה להוסיף? להדגיש? מדוע?

4. תוכנית עבודה

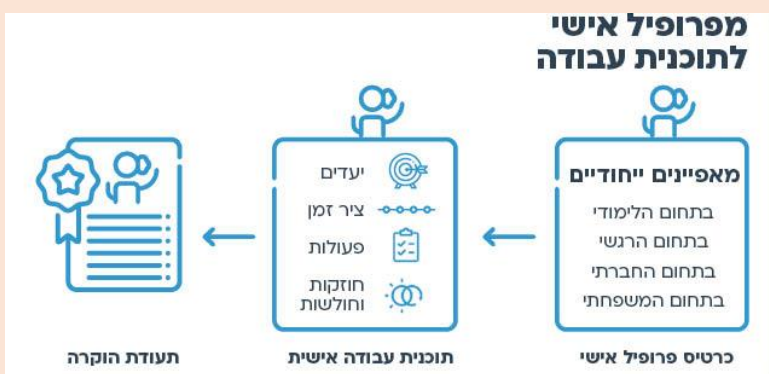
נרכז עם החניכה/ה את התובנות שעלו בשיח, ונבנה **תוכנית עבודה** סביב הדברים אותם התלמיד/ה רוצה לשנות או לשפר. התוכנית תכלול יעדים, לוחות זמנים, פעולות ליישום, קשיים וחוזקות.

5. נקודת עצירה

נקבע יחד **נקודות עצירה** לבחינת ההתקדמות לקראת השגת היעדים שהוצבו.

6. תעודת הוקרה

בבוא הזמן נעניק לכל חניכה **תעודת הוקרה** על השגת היעדים שהוצבו. (גם אם הושגו רק באופן חלקי – חשוב לציין זאת).

השלמת משפטים

1. נכין מראש רצונות עם משפטים המתייחסים לנושא ונפזר אותן על הרצפה או על שולחן. לדוגמה:
 - החלום שלי בתחום ה... הוא להצליח ול... כדי ש... לשם כך עלי ל...
 - ועל המורה שלי ל... באופן הבא...
 - הקושי שלי בתחום ה... בא לידי ביטוי בנושאים כמו... כך ש... כדי להתגבר על כך עלי ל...
 - ועל המורה שלי ל... באופן הבא...
 - נקודות החוזק שלי בתחום ה... זה בא לידי ביטוי בהזדמנויות שבהן... כך ש...
 - כדי לתרום לקבוצה, לכיתה או לחברה עלי ל... ועל המורה שלי ל... באופן הבא...
 - חשוב לי להיות מעורב/ת חברתית בכיתה / בבית הספר ולהשפיע במעגלים שונים כי...
 - כדי להיות מעורב/ת עלי כתלמיד/ה ל... ועל המורה ל... באופן הבא...
2. נאפשר לחניכ/ה לבחור רצונות ולהשלים את המשפטים.
3. נרכז את התובנות שעלו, נבדוק את נקודות החוזק ואת הנקודות הנדרשות לשיפור.
4. נעזור לחניכ/ה להציב יעד מתאים ליישום.

עוד רעיון

משחק קלפים

1. נציע לתלמידים להכין סדרת קלפים שיבטאו את ייחודם.
 - הקלפים יתייחסו למאפיינים האישיים של כל אחד ואחת בתחום הלימודי, החברתי, המשפחתי והרגשי.
 - התלמידים מכינים את הקלפים באמצעות גזירת תמונות ממגזינים ועיתונים, ציור, כתיבת משפטי השראה וכד'.
 - למשל תלמיד/ה יכול/ה להכין את הקלפים הבאים:
 - קלף עם תמונה של כדורגלניות מפורסמות או ציור של כדורגל (אני בחוג כדורגל).
 - ציור של תווים או מקלדת בשחור-לבן (אני מנגנת/על פסנתר).
 - איור של הסיסמה "היה נכון" (אני פעילה בצופים).
 - תמונה של משפחת וויזלי מהספר הארי פוטר (יש לי הרבה אחים ואחיות).
 - תמונות של מבחנות, טבלת הישגים וכד' (אני טובה במדעים).
 - קלף עם תמונה של צב בתוך השריון (אני די ביישנית ומעדיפה להיות בבית).
2. נתבונן בקלפים וננהל עם החניכ/ה שיח על המרכיבים שנכללו בקלפים ועל אלו שנעדרו מהם:
 - אילו קלפים מייצגים אותך ואת/ה שמח/ה עמם? מדוע? כיצד זה בא לידי ביטוי?
 - אילו קלפים קיימים אצלך, אך היית רוצה לשנות אותם? מדוע?
 - אילו קלפים נוספים מייצגים אותך, אך לא מופיעים בסדרה שיצרת?
 - מה היית רוצה להוסיף לקלפים הקיימים או להדגיש בהם? מדוע?
3. נרכז את התובנות שעלו בשיחה ונעצב קלף המגדיר את יעדי החניכ/ה לתקופה הקרובה.
 - נשוחח על לוחות הזמנים, על פעולות אפשריות ליישום, ועל קשיים וחוזקות.

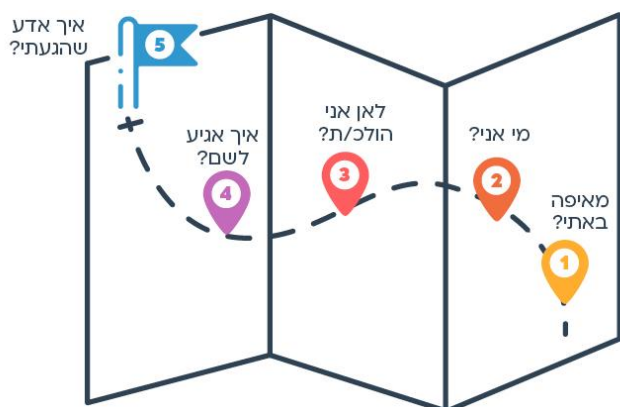
4. נקבע יחד **נקודות עצירה** לבחינת ההתקדמות לקראת השגת היעדים שהוצבו.
במהלך הליווי נחזור לקלף, נעדכן אותו, ונבחן את מידת ההתקדמות עד למימוש היעד.
5. בבוא הזמן, נעניק לכל חניכ/ה **תעודת הוקרה** על השגת היעד שהוצב (גם אם הושג רק באופן חלקי).
במידת הצורך ניצור ביחד קלפים חדשים.

עוד רעיון

למידה בניהול עצמי (SML)

Self Managed Learning היא גישה המיועדת לפיתוח מיומנויות של למידה בניהול עצמי לאורך החיים, ומבקשת לפתח את המודעות העצמית של התלמידים, את מיומנויות ההכוונה וההנעה העצמית שלהם, ואת יכולתם להציב מטרות, לתכנן את הדרך להשגתן, להתמיד גם אל מול חסמים ופיתויים ולבצע בקרה עצמית.

למידה בניהול עצמי

בגישה זו כל לומד/ת בונה עם המורה הסכם למידה אישי, על פי החוזקות ואזורי הצמיחה האישיים.
אחד הכלים שבאמצעותם התלמיד/ה בונה את התוכנית האישית בליווי המורה, קרוי: **חמש השאלות**. בעזרתן התלמיד/ה מתמודד/ת עם הצורך לענות על השאלות –

- מאיפה באתי?
- מי אני?
- לאן אני הולכת?
- איך אני? לשם?
- איך אדע שהגעתי?

ראו בהרחבה: כלי להגדרת יעדים ובניית תוכנית אישית: חמש השאלות

וגם: כלי לזיהוי חוזקות על ידי התלמיד/ה

אפשר גם

בבתי ספר שש-שנתיים, אפשר ליצור כרטיסי פרופיל אישיים (או ערכות קלפים אישיות) עם כל תלמיד/ה בתחילת כל שנה, לשמור אותם בתיקיה מיוחדת, ולערוך התבוננות על התהליך כעבור שנתיים-שלוש או יותר כדי לזהות מגמות של התפתחות אישית.

טיפים

כדאי לזכור

תהליך החניכה במהותו מהווה מפגש בין-אישי בין חונכ/ת (המורה) לחניכ/ה (התלמיד/ה). המפגש נועד להעצים את החניכ/ה ולסייע בתהליך גיבוש הזהות האישית והמודעות העצמית.

בתהליך החניכה הלמידה העיקרית מתרחשת באופן שוטף, תוך כדי תרגול והתנסות בביצוע יעדים שהוגדרו.

חשוב לעודד את התלמיד/ה להתמיד במשימה אותה הציב/ה לעצמו/לעצמה, גם אם עולים קשיים במהלך החניכה.

אפשר ליצור את כרטיס הפרופיל או את ערכת הקלפים יחד עם התלמיד/ה במסגרת השיחות האישיות במחצית, גם אם לא מתקיים תהליך ליווי בסדירות קבועה, ולחזור אליהם בסוף השנה כדי לראות מה נשתנה.

סרטונים	פעילויות	להרחבה
רשימת השמעה ב-TED: מי אתה? (אנגלית+כתוביות בעברית)	אבן יסוד: חיבור לזהות, מנהל חברה ונוער, משרד החינוך (Word) חוברת הצעות להפעלות בנושא גיבוש זהות אישית וקבוצתית, יפה סקאלי (Word)	שאלות של זהות, קאת' וודוורד, הספרייה הווירטואלית, מט"ח
הקלפים של אמל: ערכת קלפים לניהול שיחה אישית עם תלמידים (בערבית ובעברית), תיכון עמל אלוג'דאן כסרא-סמיע מצ"ב 5 קבצים		